

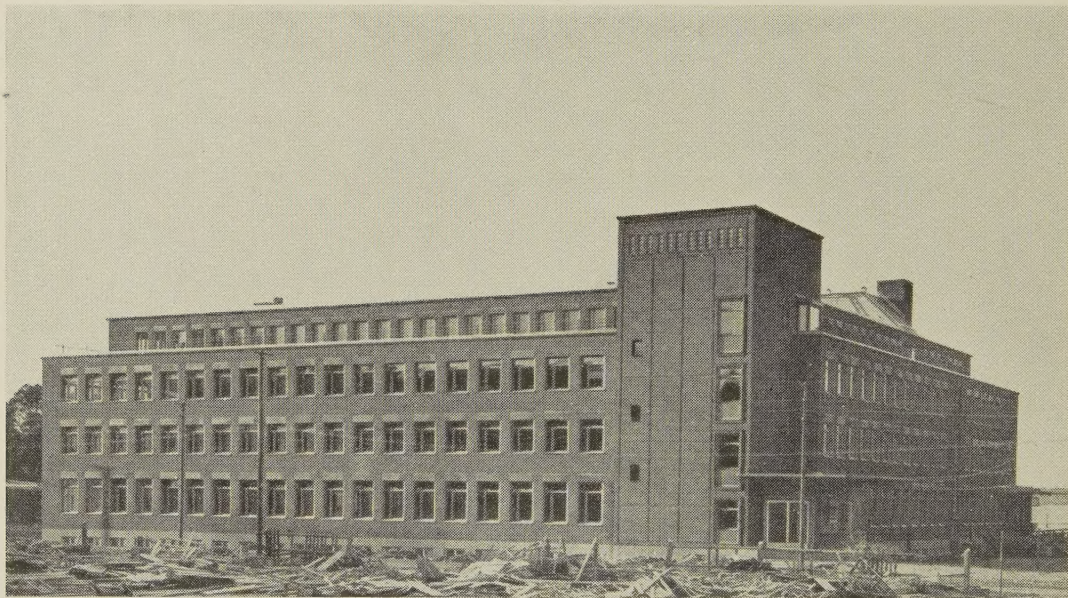
Illincis U Library

STADSPROPAGANDA
I PERIKLES ATEN

A2 BYGGMÄSTAREN
1953 arkitektur

SOUNDEX

—den obrännbara plattan
för akustik och ventilation

För perfekt akustik och ventilation har SOUNDEX-tak monterats hos
L. M. Ericssons Kassaregister, Solna

6 starka skäl att välja SOUNDEX

- 1 Obrännbar konstruktion
- 2 Separata hål för luft och ljud
- 3 Exakthet i mått och vinklar
- 4 Vacker, färdigbehandlad yta
- 5 Tvättbart utförande
- 6 Sveriges mest sålda akustikplatta

SOUNDEX monteras just nu hos:

Telegrafbygget,
Gällivare

Hälsövärdscentralen,
Hofors

Statens Järnvägar,
Stockholm

Kommunalhus,
Hökarängen

SJ:s Omformarstation,
Ottebol

Sjuksköterskeskolan,
Kristianstad

Kooperativa Förbundet,
Uppsala

Folkets Hus,
Karlskoga

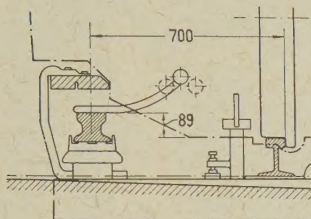

ZERO AKTIEBOLAG

Huvudkontor: St. Nygatan 38 Tel. 23 27 05 • Postbox: Stockholm 2
Avdelningskontor i Malmö och Gävle • Licensstillverkning i Benelux-
länderna, Danmark, Finland, Italien och Norge • Egentillverkning i Schweiz

tekniska data för tunnelbanor finner Ni i kap. 852 »Spårvägar och snabbbanor».

Det står i BYGG IV

BYGG BYGGLANDSKALLMEDBYGGLAGASBYGGBYGG

HSB:s byggnadstekniska utredningar

- 1 Standardkök (slutsåld)
- 2 Undergrund och grundläggning vid husbyggnader
Kr. 3: —
- 3 Analys av hyreskostnaden
Utredning utförd av SAR Kr. 3: —
- 4 Några av HSB:s byggnadstekniska nyheter och uppfinningar
Kr. 3: —
- 5 Källare och vindar
Kr. 3: —
- 6 Förskolor och daghem
Kr. 3: —
- 7 Ekonomisk storlek för panncentraler
av John Rydberg Kr. 3: —
- 8 Gemensamhetslokaler
Kr. 14: —
- 9 Kostnadsfaktorer vid stenyttvägar
Kr. 3: —

Rekvireras i bokhandeln eller direkt från

BYGGMÄSTAREN

FÖRLAGSAVDELNINGEN

Kungsgatan 32, Stockholm Postgiro 3124

BYGGMÄSTAREN

arkitektur

1953

A2

Organ för Stockholms Byggnadsförening och Svenska Arkitektföreningen, avd. av Svenska Teknologföreningen. Adress: Byggmästaren, Kungsgatan 32, Stockholm. Tel. 23 31 05. Postgiro 3124

Redaktörer: Civilingenjör SVR Gunnar Essunger och arkitekt SAR Tore Virke. Redaktionssekreterare: Arkitekt SAR Hillevi Svedberg.

Redaktionskommitté: Arkitekt SAR Hakon Ahlberg. Arkitekt SAR Hans Asplund, civilingenjör SVR Sture Haag, civilingenjör SVR Gösta Lundin, arkitekt SAR Torbjörn Olsson och ingenjör Ernst Wohlin.

Redaktionsombud: Dir. Victor Bährner och länsarkitekt Ebbe Borg, Malmö samt arkitekter SAR Gunnar Hoving och Per-Olof Klang, Göteborg.

Ansvarig utgivare: Arkitekt SAR Moje Bergström. I tidskriften gjorda uttalanden stå för författarnas räkning och äro endast om så anges att anse som uttryck för ståndpunktstagande av någon av de föreningar, som utge tidskriften.

Byggmästaren utkommer med 24 nummer om året. 12 nummer behandlar arkitektur och 12 nummer byggnadsteknik.

Prenumerationspriser för helår:

	Sverige Danmark Finland Norge	Övriga utlandet
Endast lösnummer upplaga A + B (24 nummer)	30: —	40: —
Endast lösnummer upplaga A (12 nummer) Arkitektur....	20: —	30: —
Endast lösnummer upplaga B (12 nummer) Byggnadsteknik	20: —	30: —
Lösnummer + klotband upplaga A + B	45: —	55: —
Lösnummer + hfr. band upplaga A + B	55: —	65: —

32 ÅRGÅNGEN

INNEHÅLL

5 FEBR. 1953

DK 727.113 (488.7)

LUNDHOLM, ROBERT: *Tävling om läroverk i Umeå*. Byggmästaren 32 (1953) nr A 2, sid. 25—28.

Reflexioner kring tävlingen som illustreras med situationsplaner, planer, fasader och perspektivskisser av de prisbelönta och inköpta förslagen.

DK 711.558 (486.7)

SUNDBÄRG, GUNNAR: *Heleneholmsstävlingen i Malmö*. Byggmästaren 32 (1953) nr A 2, sid. 29—37.

Reflexioner kring tävlingen som illustreras med situationsplaner, planer, fasader, sektioner och perspektivskisser av de prisbelönta och inköpta förslagen.

DK 061.4 (487.1): 659.1

RUDBERGER, ARNE: *Reklam under 3000 år*. Byggmästaren 32 (1953) nr A 2, sid. 38—39.

Recension av en utställning om reklam från primitiv bildmagi fram till våra dagars reklamtryck och affischer.

Några butiker vid station Kungsgatan, en av ändstationerna i Stockholms tunnelbanesystem. Byggmästaren 32 (1953) nr A 2.

Boësens fotoshop, sid. 40—41.

Schumachers bageributik, sid. 42.

Saltsjöbadstväten och Daghotellet »Siestan», sid. 43.

Parfymeri Rouge, sid. 44.

DK 711.432 (421)

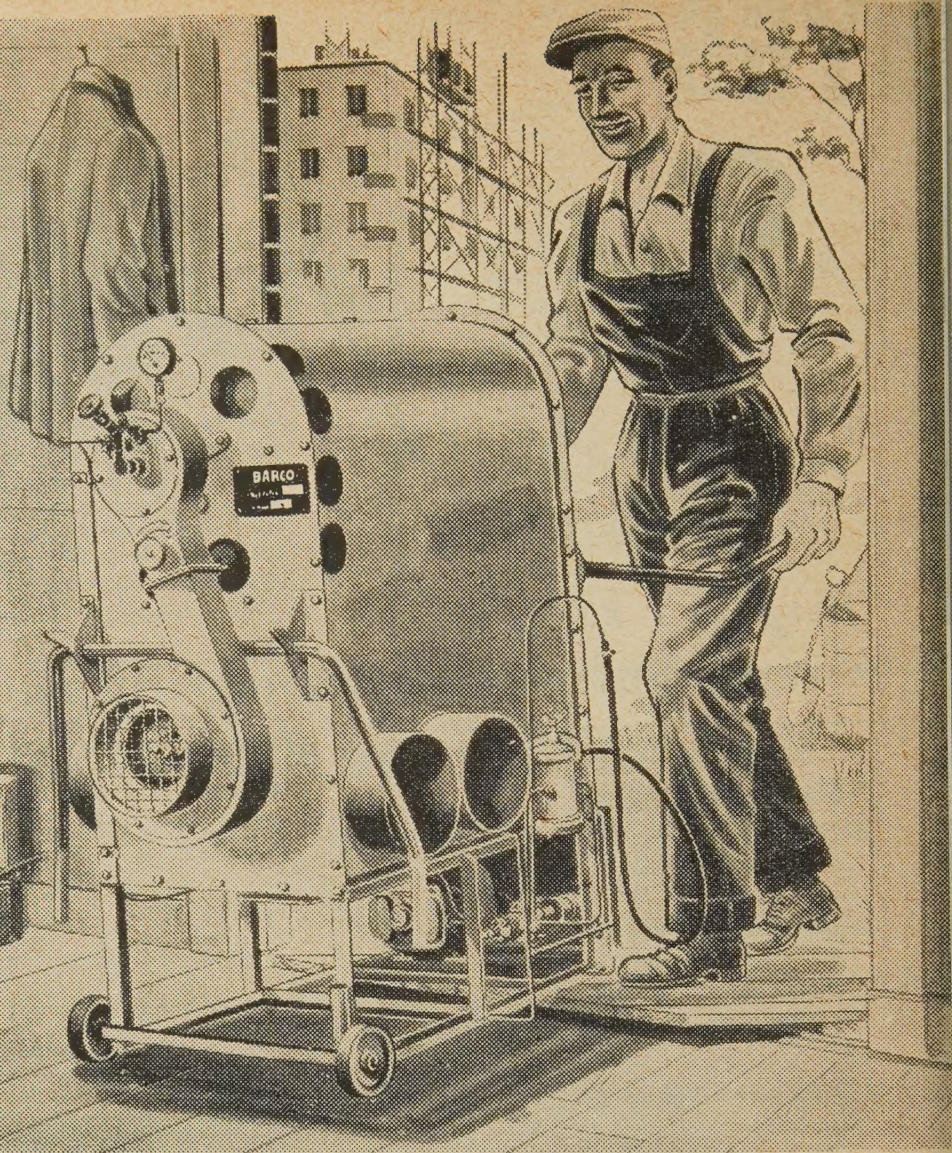
DANNESKIOLD-SAMSIØ, OTTO: *Londons nya generalplan*. Byggmästaren 32 (1953) nr A 2, sid. 45—47.

Recension av Development Plan 1951, Analysis och Development Plan, Statement utgivna av London County Council.

HULTÉN, BERTIL: *High Paddington*. Byggmästaren 32 (1953) nr A 2, sid. 48.

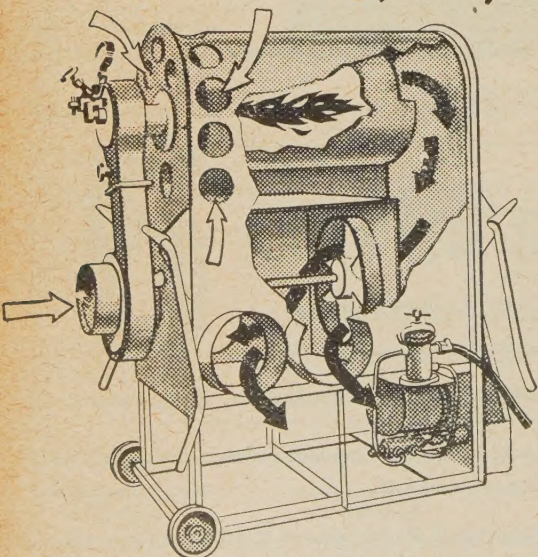
Recension av ett bostadsprojekt för 8000 personer, planerat på ett godsstationsområde nära Paddington Station i London.

**Håll takten
på bygget
oberoende
av fukt
och kyla**

*- spar byggtid
och pengar*

med BAHCO byggtork

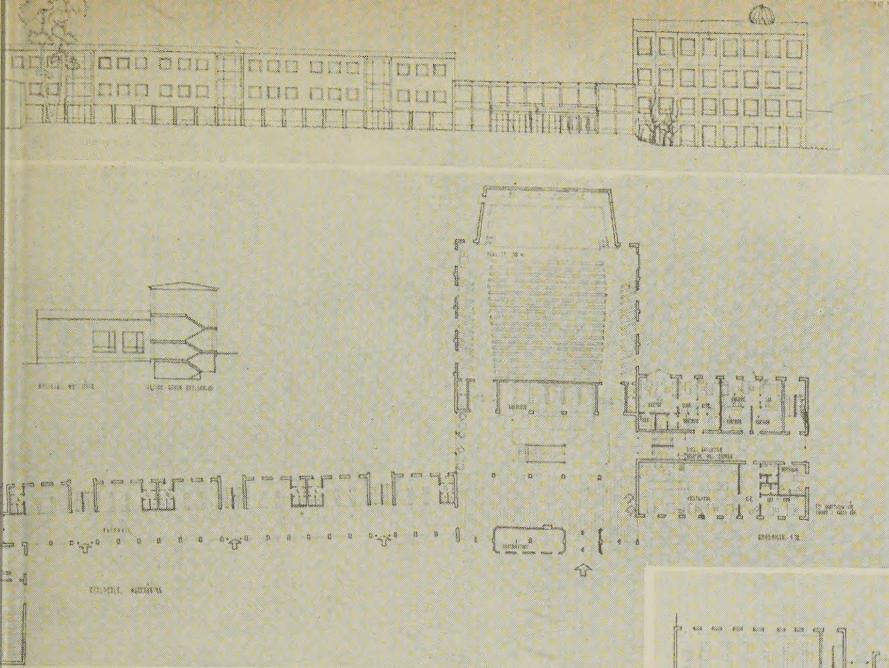

Vid kall och fuktig väderlek torkar väggar och puts långsamt, vilket för-
senar bygget. Artificiell torkning med Bahco Byggtork — system Boj-
— betalar sig snabbt genom att tid och pengar sparas och byggnaden blir
fortare inflyttningsfärdig. Bahco Byggtork inte endast torkar bort vatten
och skyddar byggnadsmaterialet utan påskyndar även bindningen (karbonat-
iseringen) av puts och bruk. I nybyggnader av stenmaterial — tegel, plattor,
betong — är Bahco Byggtork ovärderlig, men är även lämplig och lönsam
vid torkning av trähus. Den är enkel att använda, och kostnaden för drift-
skötsel och tillsyn är minimal. Skriv eller ring efter prospekt med närmare
upplysningar!

AB B.A. HJORTH & C
FLÄKTVERKSTÄDERNA, ENKÖPING

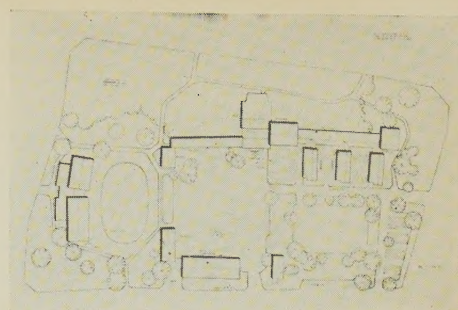
Enköping tel 33250 - Stockholm 2363 40 - Göteborg 17 62 40 - Hälsingborg 26070 - Norrköping 34295 - Sundsvall 59

Överst: Realskola, fasad mot väster.

Därunder: Realskola, markvårdning samt sektion.

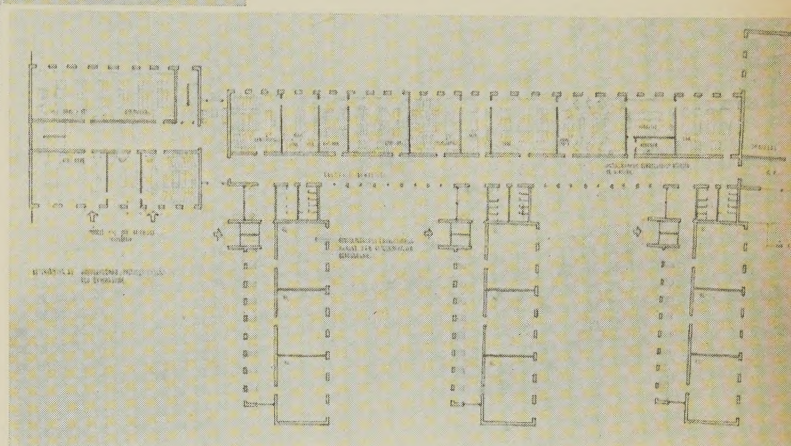
T. h: Bottenvåning av huvudbyggnad, institutionslänga och gymnasium. Skala 1:1 000.

Situationsplan. Skala 1:6 000.

1: STA PRIS

»X. Y.« Av arkitekter SAR Tore Axén och Bengt Härlin, Stockholm.

TÄVLING OM LÄROVERK I UMEÅ

Av arkitekt Robert Lundholm

DK 727.113(488.7)

Denna arkitektävling måste anses ha gett ett gott resultat, då det genom densamma framkommit ett förslag, nämligen 1:e pristagarens, vilket fyller de flesta av de krav man bör ställa på en bra skolanläggning av ifrågavarande storleksordning, 13 klassrum för realskolan och 17 klassrum för gymnasiet. Förslaget kännetecknas av en mycket god situationsplan med fin differentiering av anläggningens olika delar, en skickligt genomförd planlösning samt kultiverad måttfullhet i den arkitektoniska gestaltningen. Vid ett eventuellt fortsatt utarbetande av detsamma bör väl undersökas, om icke kontakten kan förbättras mellan huvudentrén och gymnasiet, vilka förbindas med varandra via den s. k. huvudbyggnaden.

Fina lösningar av uppgiften presentera också 2:e pristagaren samt författaren till det inköpta förslaget med motto »För solen mot vinden«. Sistnämnda förslag har en sober men ändå livfull fasadarkitektur.

Man är glad åt den okonventionella friskheten hos det inköpta förslaget »Vimbärsklase«, i vilket författaren gav uttryck för en nyttig strävan att åstadkomma något utöver de uniforma skollösningar, som präglas av sina tillskärars visserligen skickliga rutinarbete. Dock kan planlösningen med sina trånga och instängda gårdsutrymmen mellan »klassrumsstugorna« trots goda kommunikationer ej betraktas som lyckad, men särskilt »vinterperspektivet« visar en vacker helhetsbild av anläggningens yttre. Så kan en skola gärna se ut — som en vimbärsklase mot vit snö.

Prisnämnden:

En välgörande enkel och naturlig situationsplan, i vilken varje bygnadsdel synes ha fått en självklar placering såväl med hänsyn till terräng och landskap som till den inbördes belägenheten de olika delarna emellan. På det östra partiet av området, där terrängen sakta börjar stiga, ligger anläggningens huvudbyggnad, som rymmer skolans flesta lokaler inom en till synes blygsam yttre omfattning. Som ett komplement till denna, och flankerande den större gårdens västra del, äro bostäder, restaurang och slöjdlokaler förlagda inom tre mindre byggnadskroppar, som på ett vackert sätt begränsar anläggningen mot väster. I norr bildar gymnastikbyggnaden med sin särskilda gymnastikgård den lugna avslutningen mot detta väderstreck.

Man når huvudbyggnaden från väster över den större gården, där bakom huvudentrén en stor hall är belägen, vilken är skolans inre trafikcentrum, från vilket man på korta, lättorienterade vägar når samtliga lokaler. Rakt fram ligger aulan. Intill denna en koncentrerad byggnadskropp, som innehåller administration och en del institutioner. I norr har realskolans klassrum och i söder gymnasiet placerats. Avståndet mellan dessa och institutionerna samt aulan äro förebildligt korta och bekväma. Rektor och lärare befinna sig i anläggningens centrum.

Realskolan är avsedd att uppföras i tre våningar, av vilka bottenvåningen innehåller rasthallar och kapprum. Tre trappor förmedlar trafiken till två klassrum i varje våning. Utan alltför stora kostnader har genom denna numera rätt ofta tillämpade princip en relativt rymlig rasthall och dubbelsidigt belysta klassrum kunnat erhållas.

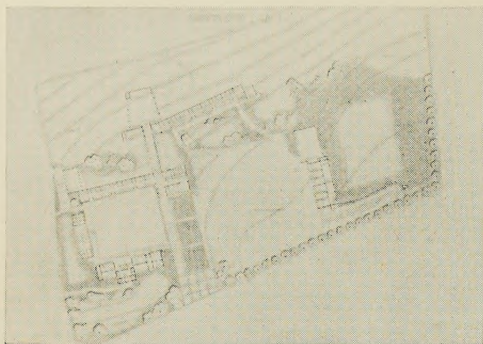
Gymnasiets klassrum äro fördelade på tre huslameller, ställda vinkelrätt mot byggnadens längdriktning. Mellan dem finnas mindre planterade gårdar, väl lämpade för stilla betraktelser under vackra hållimmar och raster. Med hänsyn till solens infallsvinkel borde avståndet mellan dessa byggnadskroppar något ökas, vilket utan större svårighet låter sig göra.

Den centrala institutionsbyggnaden är ekonomiskt disponerad, trots att den har en onödigt trappa, som kan borttagas. Kemikum och fysikum i envåningsbyggnaden, som förenar gymnasieflyglarna, borde förflyttas till den högre byggnaden, där de ur teknisk synpunkt skulle ligga bättre och kunde byta plats med exempelvis geografikum och teckningssalarna. Rektorsexpeditionens våning borde spegelvändas, så att rektors rum placeras mot gårdssidan.

Mot planläggningen av övriga byggnadsdelar finnes intet att i huvudsak erinra.

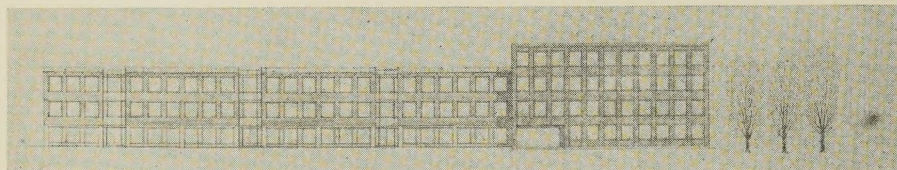
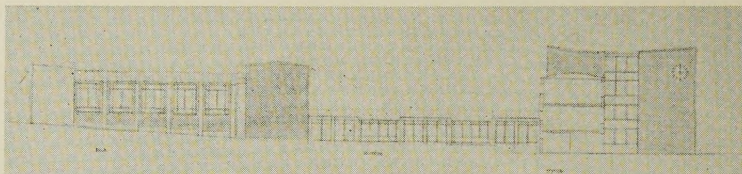
Den flärdlösa enkelheten i anläggningens totaluppläggning återspeglas i fasaderna, som fått en lugn och god karaktär, särskilt beträffande huvudbyggnaden.

Kostnaderna hålla sig inom ett gott medelvärde och torde vid ett eventuellt vidare utarbetande av förslaget utan alltför stora svårigheter kunna nedbringas, då vissa utrymmen i såväl plan som höjd erhållit väl stora mått.

2: DRA PRIS

»titta det snöar» Av arkitekt SAR Curt Laudon, Stockholm med Henry Larsson som medarbetare.

Ovan t. v: Situationsplan.
Skala 1:6 000.

Ovan t. h: Fasad mot norr.
Skala 1:1 000.

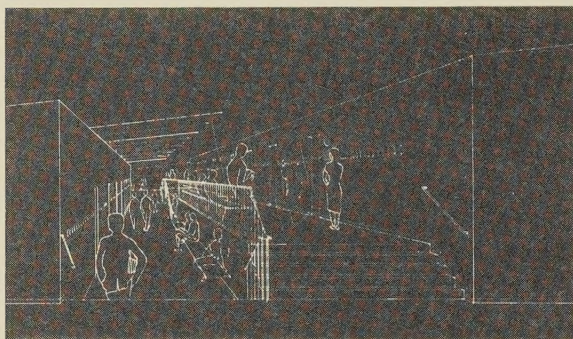
T. v: Realskola, fasad mot väster.
Skala 1:1 000.

Prisnämnden:

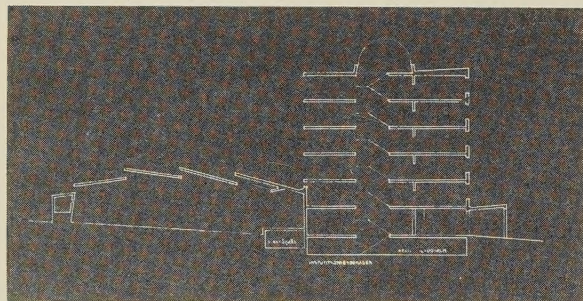
Förslaget, som är mycket ekonomiskt, utvisar en förhållandevis god situationsplan, där huskropparna ligga väl i terrängen. Gymnastikbyggnaden borde dock vridas 90° och flyttas upp mot öster.

Med hänsyn till institutionernas läge hade realskolan och gymnasiet bort byta plats. Avståndet från gymnasiets längst bort belägna klassrum och till lärarrummet är väl stort. Förbindelsen mellan referensbiblioteket och kollegierummet är tillkrånglad. Sist-

nämnda lokal är även för liten. Klassrummen är dubbelsidigt belysta. Det kan ifrågasättas om ej de mot väster belägna fönsterna borde placeras högre för att eliminera skuggning. Betspiskökets belysning kan knappast godtagas. Portiken mellan matsalarna borde göras åtkomlig från dessa eller ock slopas. De svagt sluttande taken över institutionsbyggnaderna böra med hänsyn till de klimatiska förhållandena utföras med lutning utåt istället för inåt. Fasadutformningen är relativt god, kanske dock en aning torr.

Perspektiv från klassrumskorridor.

Sektion genom aula och institutionsbyggnad.
Fasad mot sydväst.

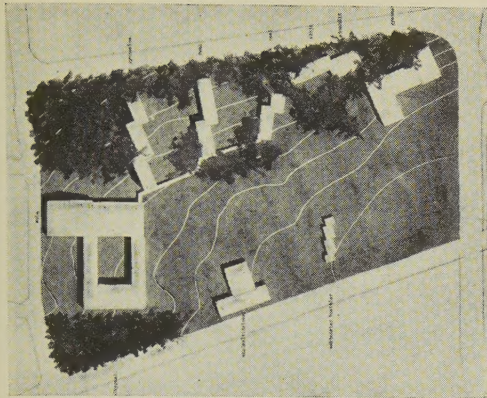
3: DJE PRIS

»Pain riche» Av arkitekter SAR Rune Lund och Alf Valentin, Göteborg.

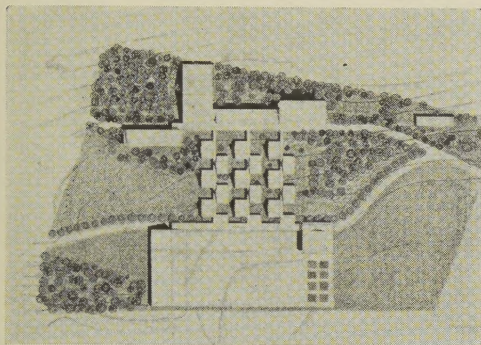
Prisnämnden:

Skolanläggningen har förlagts till den plana sydvästra delen av tomten och fått en enkel och fast uppläggning. Den valda klassrumslösningen är intressant och fyndig och ansluter sig naturligt till den svagt sluttande terrängen, men har den nackdelen att väl många klassrum samlats vid korridorerna. Följden blir stora anhopningar av elever både i korridorer och entréer. Institutionsbyggnaden och aulan är väl lösta men borde vara mer centralt belägna i förhållande till klassrummen. Skrivsalen har fått en olämplig placering bredvid de störande skolmåtidslokalerna och likaså ha klubbrummen endast yttre förbindelser. Förslaget, som är rätt schematiskt framställt och saknar detaljlösningar, lider av en del tekniska oegentligheter, som i detta klimat ej äro godtagbara, exempelvis aulans utformning med dess snöfickor och klassrumslängornas takkupor m. m. Fasaderna äro värdade och ha en god skolkaraktär.

Prisnämnden: rektor Nils Eriksson och drätselkammarens i Umeå ordförande dr P G Lundgren, Umeå samt arkitekter SAR Sture Frölén, Stockholm, professor Paul Hedqvist, Stockholm och Bertil Höök, Luleå.

Situationsplan. Skala 1 : 6 000.

Situationsplan. Skala 1 : 6 000.

INKÖP

»Olga» Av arkitekt SAR Yngve Tegnér samt arkitekter Karsten Kirkegaard, Peer Haubroe och Aage Porsbo, Stockholm.

Prisnämnden:

Byggnaderna ha grupperats kring friområden och äro utspridda över större delen av tomtytan, vilket medför långa och dyrbara kommunikationsleder.

Kringbyggda gårdar äro olämpliga med hänsyn till de klimatiska förhållandena på orten.

Rasthallen har gjorts onödigt stor och trist.

Själva uppbyggnaden i terrängen synes vacker.

INKÖP

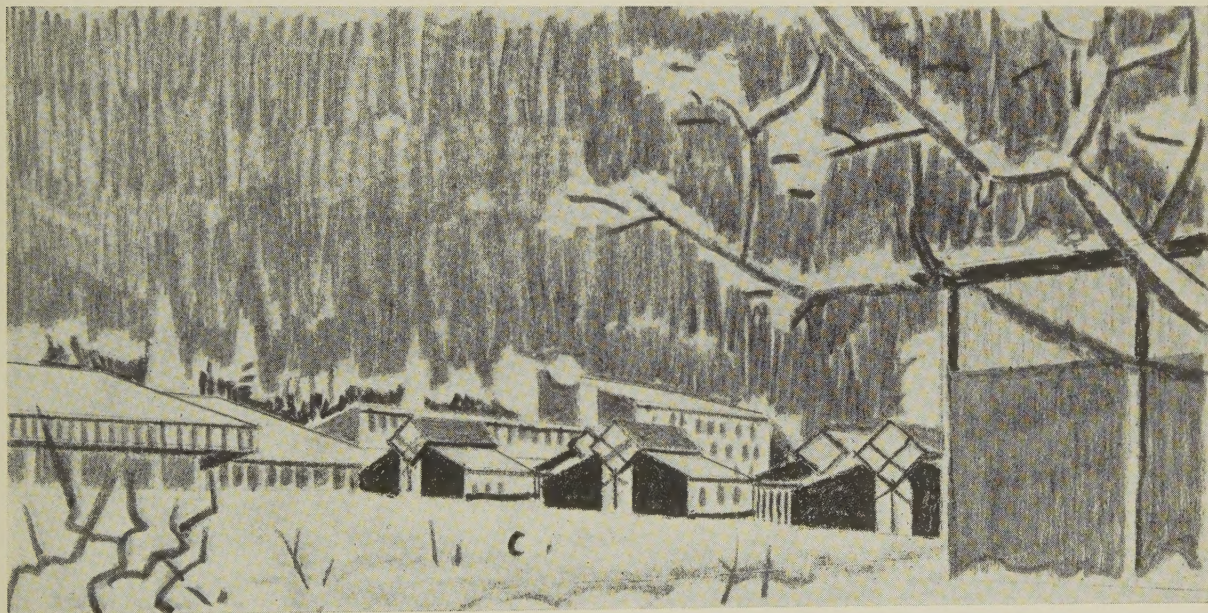
»Vinbärsklase» Av arkitekt SAR Bengt Åkerman †, San Francisco, USA.

Prisnämnden:

»Klassrumsstugorna» följa terrängens naturliga lutning, upp-trädda på de dem förenande korridorsträngarna, som förmedla trafiken från gården och dess rasthall till klassrummen och skolans huvudbyggnad. Trafikschemat är klart och redigt och den inbördes belägenheten mellan olika lokaler och lokalgrupper är väl funnen.

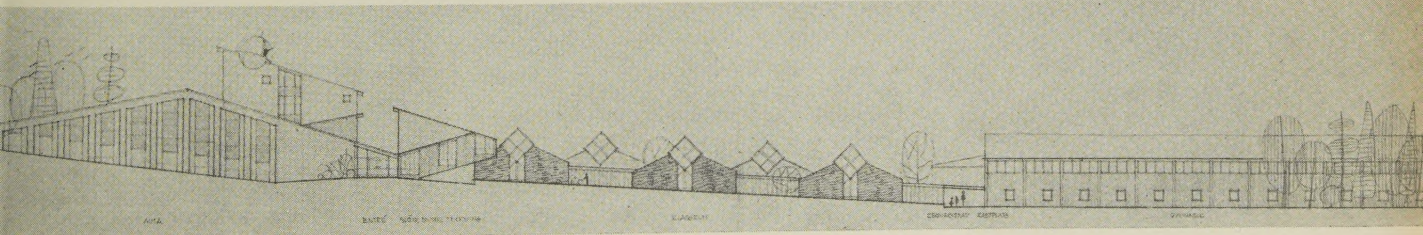
Denna friska och okonventionella lösning har förtjänster i den naturliga anslutningen till terrängen och det orädda handlaget med arkitekturens och teknikens ej alltid så lättlösta problem.

Med hänsyn till klimatiska förhållanden och då särskilt den i dessa delar av landet rikliga snöförekomen, som skulle göra klassrumsstugorna till snöhyddor inom de många och tränga frången mellan dem, är förslaget på denna nordliga breddgrad ej genomförbart.

Fasad av aula, entré, slöjd, musik, teckning, klassrum, regnskyddad rastplats, gymnastik. Skala 1 : 1 000.

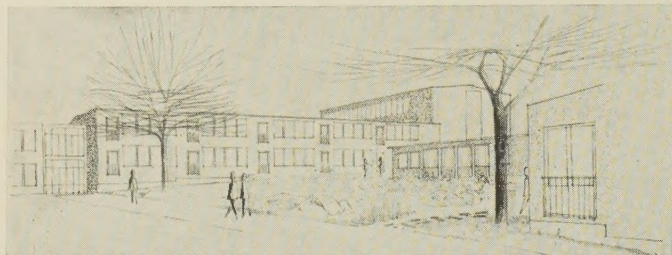
Ovan: Vinterry.

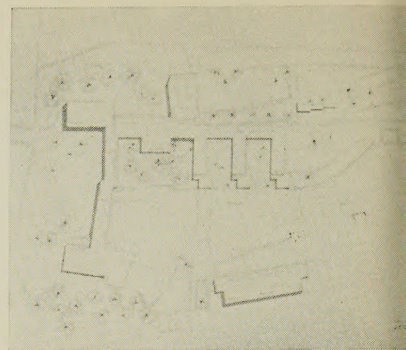
Prisnämnden:

Byggnaderna äro i stort sett bra grupperade på tomten, om man undantager gymnastiken, som skymmer anläggningen från sydväst. Huvudentrén är belägen i skolans centrum med god kontakt med administrationslokaler och aula, men är väl undanskymd bakom realskolan. Denna är trevligt löst med sina smågårdar, då däremot gymnasiet har blivit alltför utbredd med långa korridorer som följd. Institutionsbyggnaden har god förbindelse med gymnasiet, men avståndet från realskolan är alltför stort. Skolmåltsbyggnaden borde i detta fall friläggas, då annars gymnasiets korridor lätt blir en huvudförbindelse till denna. I öfrigt äro planerna väl lösta och sakna inte trevnadsvärden.

De begärda ytorna i en del rum äro väsentligt nedminskade och dessutom saknas ritningar för skolmålts- och gymnastikbyggnad.

Situationsplan.
Skala 1:6 000.

INKÖP

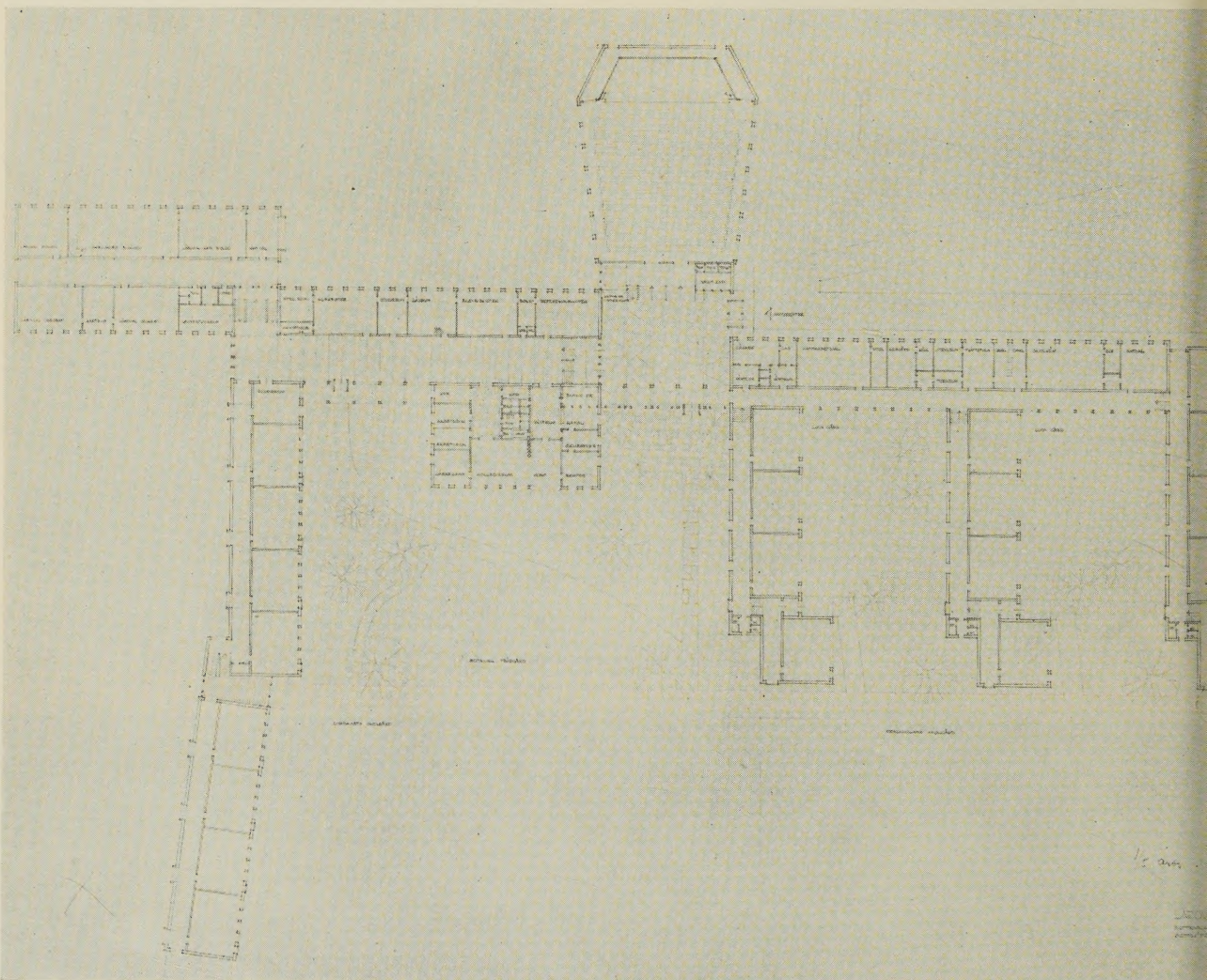
»För solen mot vinden» Av ark.
SAR Wilhelm Boijesen, Lidingö.

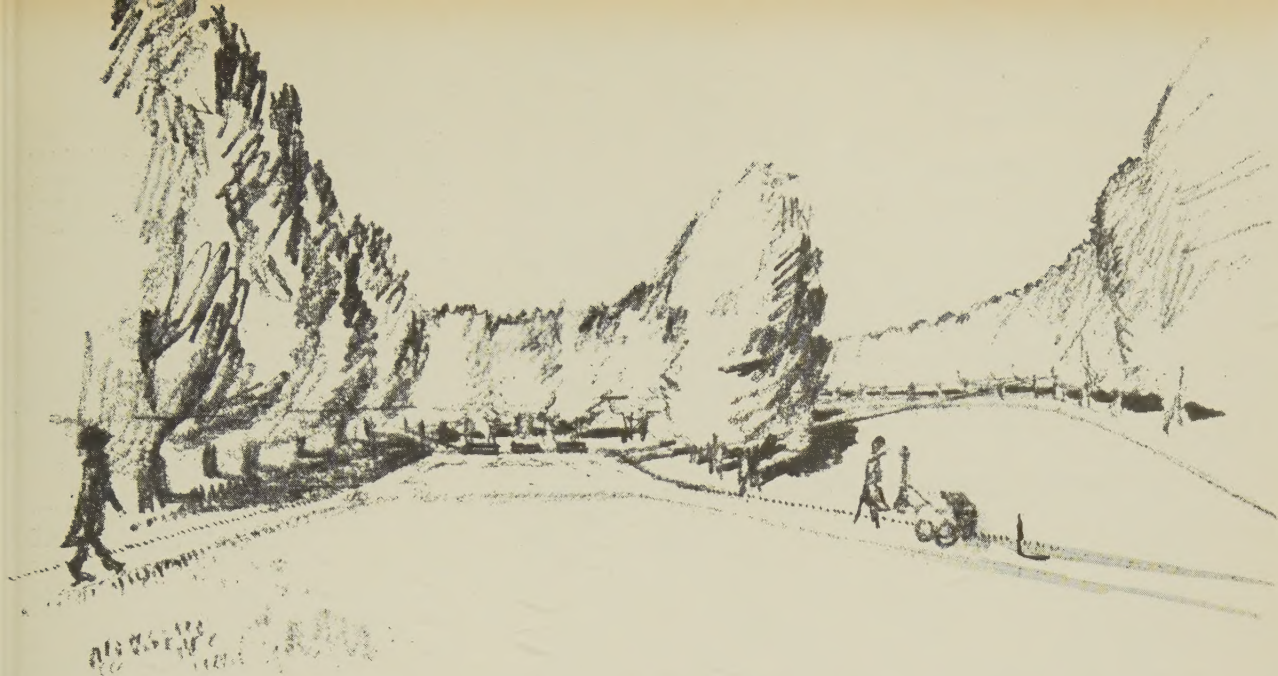
Perspektiv från
skolgården.

Ovan: Fasad mot väster. Skala 1:1000.

Nedan: Bottenplan. Skala 1:1000.

HELENEHOLMSTÄVLINGEN I MALMÖ

Av arkitekt SAR Gunnar Sundbärg

DK 711.558.(486.7)

De gamla slotten i Skåne brukar vara byggda på en naturlig eller konstgjord holme, såsom ofta även höres av deras namn. På grund av denna aristokratisk-historiska klang har i nyare tid många betydligt mindre förnämna platser fått namn med »holm» på slutet, utan att någon tillstymmelse till holme står att finna. Heleneholm i Malmö är en villa från 1800-talet med tillhörande trädgård eller park. Den har upplukats av storstaden, som i parken har anlagt en idrottsplats.

Omgivningen är trivial, för att säga allt i ett ord. Terrängen är platt som ett golv och har halvt övervämmats av en blandad bebyggelse av fabriker, villor och hyreshus. Här och där ligger stora tomrum kvar. Men stora moderna bostadsbebyggelser har på sistone vuxit upp i närheten, och man tycks kunna förutse att luckorna undan för undan kommer att fyllas. Man har då ett ytterområde i en storstad, inrymmande en befolkning, som har beräknats kunna växa till 70 000 invånare år 1970, boende därute på slätten, långt från alla lockelserna och möjligheterna i stadens centrum. Besökaren i Malmö tycker sig ha avlägsnat sig rätt långt från centrum vid ankomsten till den allbekanta stadsteatern, men därifrån är det ytterligare vid pass en kvarts mil till Heleneholm.

Man närmar sig Heleneholmstävlingen med en viss nyfikenhet. Med denna tävling har Malmö stad velat slå ett stort slag för ett medborgarcentrum. Tanken är inte så ortodox, att man har sökt till en plats samla alla institutioner och nyttigheter som brukar anses höra till ett stadsdelscentrum. Att börja med är sålunda det kommersiella inslaget helt frånvarande från programmet, vilket utan tvivel är en svaghet.

Offentliga institutioner till medborgarnas uppbyg-

gelse och förnöjelse är mycket bra. Men om de skall få sin rätta dragningskraft på publiken — som nog till stor del måste karakteriseras som något loj — så är det säkerligen till stor nytta om de kan placeras i omedelbart grannskap till marknadstorget, och inte i en avskildhet, som måhända är förnäm men inte så eftersökt som kunde önskas.

Att man i programmet saknar några av de publika inrättningar, som i nyare litteratur i stadsbyggnad brukar förekomma i medborgarcentra, är såvitt jag kan förstå inte till någon större skada. Men frånvaron av handel i grannskapet är en brist på soliditet i förutsättningarna.

Ett studium av kartan och ett besök i trakten visar, att platsen är omöjlig som lokalt handelscentrum. Man har inte svårt att tro, att det är omöjligt att i denna del av staden finna en plats, där kommersiell och publik bebyggelse kan förenas. Det återstår då endast att beklaga, att förhållandet är sådant. Det kan inte gärna råda någon tvekan om, att allmänheten skulle få lättare att finna vägen till de publika inrättningarna, om de låge i omedelbar kontakt med köpenskapen, och att platsen skulle få ett helt annat liv, om den vid alla årstider besöktes under hela arbetsdagen.

Man måste förutsätta, att tävlingens tillskyndare har insett allt detta, och att det endast är den hårda verkligheten, som har gjort det från början omöjligt att skapa en anläggning med hela den attraktion som man hade kunnat önska.

En av de tävlande har varit ett steg inne på vägen till insikt om vad som borde skapas för denna stadsdel, men har inte lyckats fullfölja tankegången. Han säger sig nämligen ha försökt åstadkomma ett lokalt centrum av samma art som de, vilka redan finns i de södra delarna av Malmö, och vilka han anser som ett särdrag för staden. Han tycks inte ha

Vinjetten: Parken mot norr. Perspektivskiss ur förslaget »Träd ut — träd in»

1: PRIS

»Sommar — vinter» Av arkitekter SAR Thorsten Roos och Bror Thornberg, Malmö med arkitekt Kurt Hultin och arkitekt MAA Aage Katborg som medarbetare.

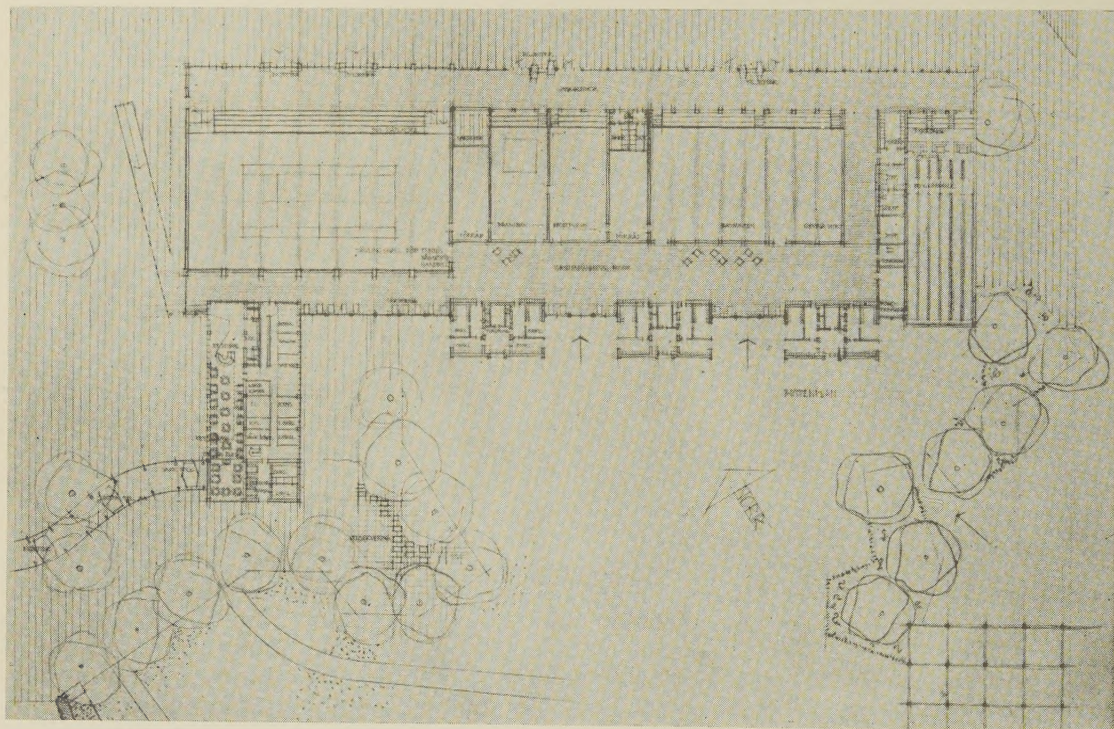
Utdrag ur beskrivning:

Förslagsställaren har arbetat med motsatserna
sommar—vinter
ljus—mörker
fri yta—byggnadskoncentration
hus för publik—och utan nämnvärd publik
aktivitet—vila.

När det gäller rekreation har inte det rationella utan snarare det irrationella eftersträvas — ej synlig ordning men ordning — enkla klara trafikleder men inte upplinjerade gator.

Besökarna till parken och friluftsbadet ska bli påverkade av den aktiva idrotten vid passagen förbi idrottsanläggningarna av skilda slag. Att enbart ligga på rygg och stekas av solen är ett vår tids mode. Aktivitet—vitalitet eftersträvas.

Situationsplan. Skala 1:5 000.

Plan av idrottshall och restaurang. Skala. 1:1 200.

gjort klart för sig, att dessa centra är i hög grad just handelscentra, och att *Heleneholm* således är förutbestämt att bli något helt annat.

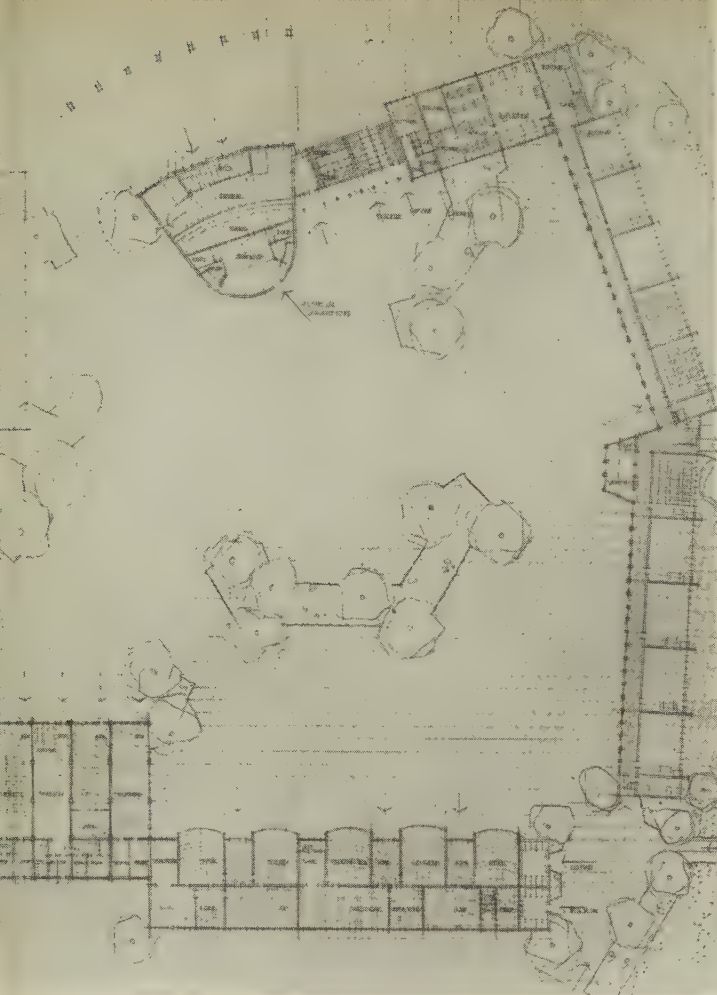
Prisnämnden har däremot inte fått anledning att gå in på denna fråga. Den har en gång för alla ställt upp tävlingsuppgiften, och har sedan endast försökt komma till rätta med frågan, hur de tävlande har löst den. Och den frågan har inte varit enkel att komma till rätta med.

Programmet begärde en idrottshall, ett varmbadhus, ett friluftsbad, en realskola med aula och bibliotek (samtidigt filial av stadsbiblioteket) tillgängliga även för allmänheten, en restaurant, en brandstation, en

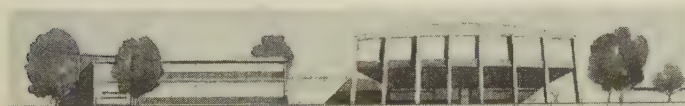
tvättinrättning, värmecentral, en idrottsplats med träningsplaner, tennisbanor m. m., en park och en samlingsplats i det fria. Dessa anläggningar skulle även på lämpligt sätt förses med parkeringsplatser.

Förutom situationsplan skulle tävlande leverera skisser till nästan alla byggnader, visserligen endast i skala 1:400, men de flesta genomarbetade. Denna väldiga uppgift komplicerades av, att den existerande idrottsplatsen skulle bibehållas. Endast de redan uppförda byggnader som hör till idrottsplatsen, skulle få flyttas, men under förutsättning att väsentliga fördelar kunde vinnas därmed.

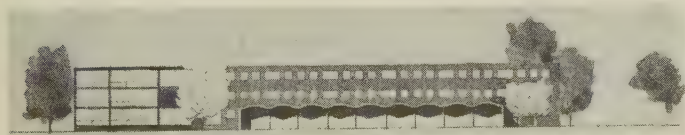
Det kan synas, som om ett medborgarcentrum,

Plan av realskola. Skala 1 : 1 200.

Realskola. Fasad mot Ystadvägen. Skala 1 : 1 200.

Brandstation och bostäder. Fasad mot Munkhättégatan.

sammansatt av så många olikartade delar, skulle bli ganska heterogent. Brandstationen kan dessutom synas ha kommit dit mest på en slump. Så är det nog inte, det blir man övertygad om då man finner, att grannskapet till idrottsplatsen och framför allt idrottshuset framhålles såsom varande av största betydelse för brandstationens personal. Då man vidare observerar sambandet mellan tvättanstalten och värmecentralen, ser man att de olika elementen bildar ett ganska väl sammansatt helt, som, om det också inte precis kan kallas medborgarcentrum, likväl förenar flera ganska viktiga sidor av publik verksamhet.

Helheten är emellertid kliven efter två olika principer: i publikdragande och icke publikdragande an-

Prisnämnden:

Projektet visar en stark inlevelse i de olika anläggningarnas funktioner och särskilt de skilda förhållandena under vinter- och sommartid. De publika anordningarna har lagts utmed Ystadvägen med varmbadhuset i nordväst och idrottshall, samlingssal och bibliotek i nordost. Brandstationen har förlagts i sydost utmed Munkhättégatan, dock på ett väl stort avstånd från Ystadvägen. Genom denna randbebyggelse har förslagsställaren uppnått, att lokalerna är tillgängliga på ett trevligt sätt vintertid och att för sommarbruk det erhålles största möjliga samlade område.

Trafik- och parkeringsförhållandena är i huvudsak väl lösta.

Förbindelsen mellan brandstationen och idrottshallen är icke så god som det vore önskvärt.

Brandstationen innehåller en i programmet icke begärd övningshall, som givetvis har ett visst värde men som torde fördyra anläggningen. Brandstationen är i övrigt fyndigt och förnämligt löst.

Idrottshallen är rymlig och trevligt planerad, lätt att övervaka och genom uppdelningen av entréerna kan de olika lokalerna utnyttjas för olika ändamål. Trots den stora rymligheten är anläggningskostnaderna icke större än hos andra jämförbara tävlingsförläggningar.

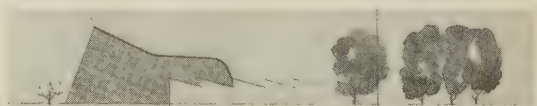
Skolans samlingssal och bibliotek är väl avskilda från skolanläggningarna i övrigt. De interna förbindelserna i skolan är icke helt tillfredsställande. Det arkitektoniska samspelet mellan idrottshallen och aulan samt skolans knykigt utformade hörn mot Ystadvägen—Munkhättégatan är mindre lyckligt löst. — —

Varmbadhusets planlösning är trevlig och belysningsförhållandena är goda. Friluftsbadet är uppslagsrikt planerat men det kan ifrågasättas, om denna stora del av tävlingsområdet icke kan disponeras på annat, lämpligare sätt. — —

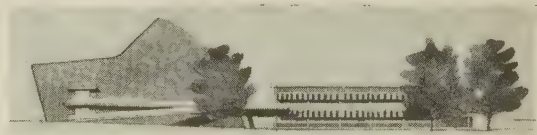
Arkitekturen är väl studerad men den är icke fri från lättköpta effekter och synes bunden vid en viss, modebetonad formuppfattning.

Brandstation, Bostäder. Fasad mot norr.

Badhus, panncentral, tvättstuga. Fasad mot nordväst.

Idrottshall, restaurang. Fasad mot nordväst.

läggningar, och i sommar- och vinteranläggningar. Man ser genast, att det ligger en stor svårighet i att placera de publikdragande anläggningarna, eller rättare dem, till vilka man vill draga publik, så att de blir lätt åtkomliga från angränsande trafikleder, och att samla de av dessa anläggningar, som skall frekventeras på vintern, så att de understödjer varandra, och inte förlorar sig i en omgivning som kan vara livlig på sommaren men blir ett tomrum på vintern.

Problemet kompliceras dessutom av, att realskolan vid den framtida enhetsskolans genomförande skall komplettera vissa andra skolor i grannskapet, och av att brandstationen skall ligga nära idrottshuset och i bekväm närhet till huvudtrafikleden, Ystadvä-

Situationsplan. Skala 1 : 5 000.

2 : DRA PRIS

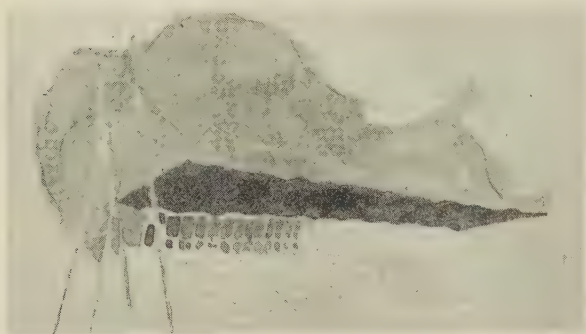
»Eris» Av arkitekter SAR Fritz Jaenecke och Sten Samuelson, Malmö med byggnadsingenjör Sven-Erik Olsson som medhjälpare.

Prisnämnden:

Varmbadhuset och friluftsbadet har placerats väster om idrottsplatsen och härigenom fått ett lämpligt, centralt läge. Övriga publika byggnader är placerade utefter en nord-sydlig, vackert utformad gata öster om idrottsplatsen, varvid skolan förlagts närmast Ystadvägen och idrottshallen i söder. Härigenom har samlingshallen och den intilliggande samlingsplatsen fått ett lämpligt, centralt läge men idrottshallen synes alltför otillgänglig, särskilt vintertid. Genom att brandstationen förlagts i det sydöstra hörnet, har utryckningstiderna onödigtvis förlängts. Parkeringsplatserna är otillräckliga. Lokalvägen utmed Ystadvägen är ett intressant uppslag, men trafikföringen är ej genomarbetad.

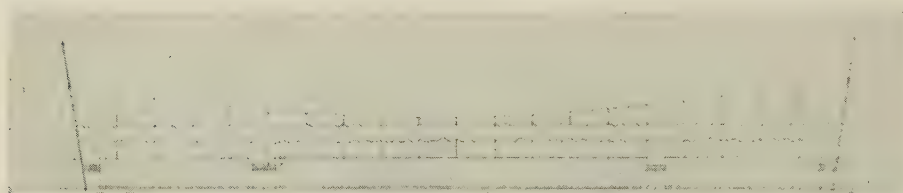
De olika byggnaderna är genomgående koncentrerade och väl lösta med enkla, genomtänkta planer. Emellertid är entrérymmen och hallar i allmänhet onödigt rymliga. Restauranten torde vara överdimensionerad.

Förslaget innehåller flera intressanta arkitektoniska uppslag, såsom den konstruktiva, elegant utformade läktaren vid idrottsplatsen och samlingsplatsens anslutning till aulan.

Ovan t. v: Perspektiv av huvudläktaren.

Ovan t. h: Perspektiv av samlingsplatsen.

T. v: Huvudläktare, fasad mot norr. Skala 1 : 1 200.

gen, men utan att generera denna. Inför sådana krav kan man, utan att ha sett tävlingsprojekten, fråga sig hur denna uppgift över huvud taget skall kunna lösas, och man kan, med tävlingsprojekten för ögonen, knappast förvåna sig över att ingen av de tävlande har lyckats att verkligen lösa den.

Flera tävlingsprojekt uppvisar mycket sinnrikt och vackert lösta byggnader, och några visar också ansatser till ett stort grepp på en sammanställning av de många olika enheterna. Men ingen har bemästrat situationsplanens oavvisliga, elementära krav, sådana som de har sammanfattats ovan, i sådan grad, att man ser för sig en helhet som håller ihop, som lever, och i vilken varje del fyller sin uppgift så som den bör.

Förste pristagaren är måhända den, som mest närmar sig målet. I varje fall har ingen av med-

tävlarna mera konsekvent arbetat igenom uppgiften med hänsyn till det liv som anläggningen skall tjäna under sommar och vintar, under dag och kväll, som representeras av aktiva och passiva besökare, och med hänsyn till målet att stimulera de passiva till att bli aktiva. Projektets rumsbildningar illustreras skickligt med en mängd små, summariska perspektivskisser.

Det allmänna intrycket är, att den angränsande Ystadvägen är den enda stråkvägen i trakten, och att därför varje gruppering som inte till det yttersta utnyttjar denna stråkväg för att ge särskilt de publika vinterbyggnaderna kontakt med det yttre livet i trakten, är ett slag i luften.

Förste pristagaren har insett detta. Även en av de inte mindre än tre andra pristagarna, den som står för motto »Gröna torget», tycks ha gjort det, och

2: DRA PRIS

»Gröna torget» Av arkitekt SAR Bo Cederlöf, Göteborg.

Prisnämnden:

De begärda byggnaderna har koncentrerats till nordöstra delen av tävlingsområdet och entréerna till alla publika lokaler har samlats kring ett grönt torg. Detta torg har emellertid icke det önskvärda sambandet med omgivande gator. Sålunda skymmes idrottshallen och badhuset från Ystadvägen av skolbyggnaden och gångtrafiken från Ystadvägen ledes på ett mindre tilltalande sätt förbi aulans scenhus. Ur principiell synpunkt synes placering av idrotts-hall och badhus vid Ystadvägen vara lämpligare än att här placera skolbyggnaden. Fri-torna är väl samlade. Parkeringsplatserna är svårtillgängliga för biltrafiken från nordväst och den stora parkeringsplatsen i det nord-östra hörnet har ett alltför pretentiöst läge.

Brandstationen, idrottshallen och badhuset är skickligt lösta. Även skolan är i huvudsak väl planerad. Ingången till biblioteket är dock något undanskymd och belysningen i de nordliga klassrummen är icke den bästa. Vissa klassrum och kapprum är för små.

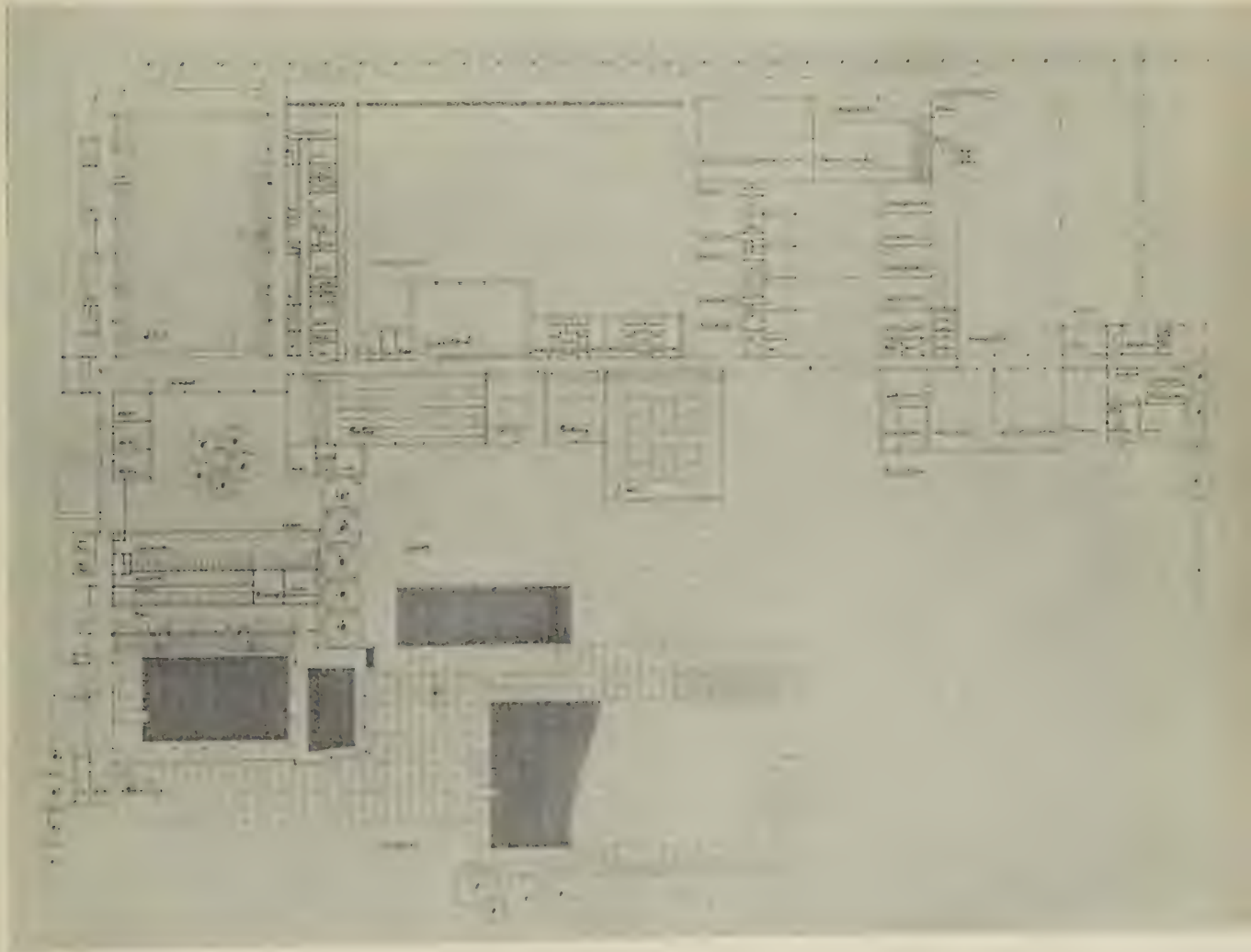
Arkitekturen är väl avvägd.

Överst: Situationsplan. Skala 1 : 5 000.

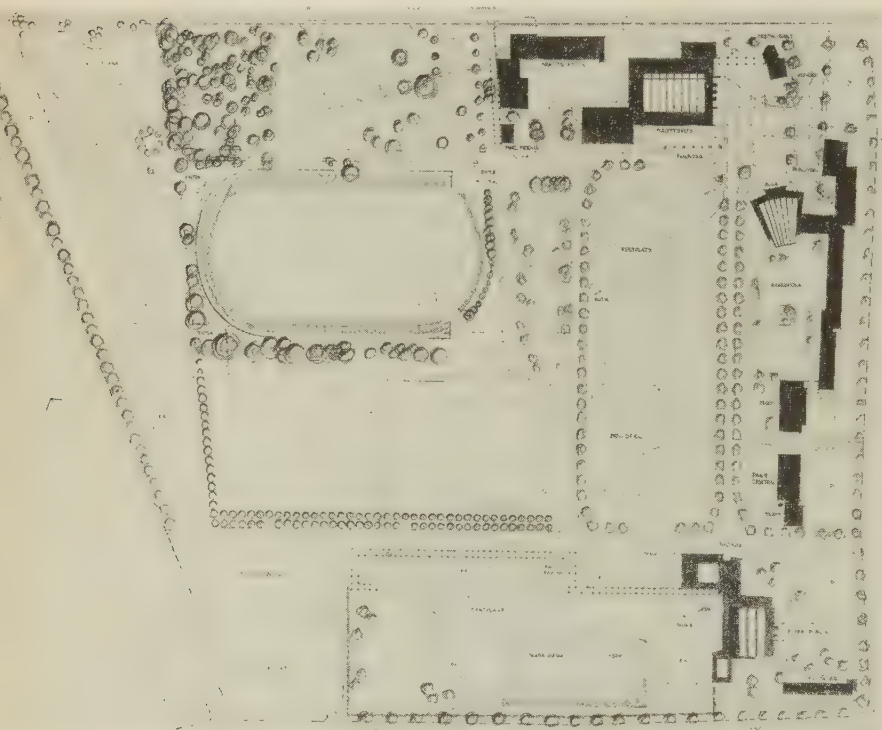
I mitten: Fasad mot nordväst.

Nederst: Plan av brandstation, idrottsbyggnad och badhus. Skala 1 : 1 200.

Situationsplan. Skala 1 : 5 000.

Situationsplan. Skala 1 : 5 000.

likaså författaren till det inköpta projektet »Träd ut — träd in». Men alla tre slår fel i några viktiga avseenden, hos alla gör sig någon splittring märkbar, och den fulländade, fasta sammanhållning som man söker, den finner man ingenstans.

Efter ett grundligt studium av programmet, de allmänna förutsättningarna och tävlingsprojekten kan man våga det omdömet, att en lösning av uppgiften, som skall fylla de ovan uttryckta kraven, skulle kunna åstadkommas genom en förening av olika drag hos de tre nämnda projekten.

Man möter i dem helt olika arkitekturuppfattningar. Såväl förstapris-projektet »Sommar — vinter» som

det med andra pris belönade »Gröna torget» arbetar i väsentlig grad med en utbredning av utrymmena i plan, det ena bredvid det andra, och en starkt upplöst yttre form. Men hur olika varandra de likväl är, det ser man inte endast av den större stramheten hos »Gröna torget». Jämför idrottshallen i detta projekt, med sin gruppering av de olika lokalerna utmed en lång, rak gång, från vilken de skjuter ut i det omgivande tomrummet och bildar en upplöst ytterkontur, med den stora omgången hos »Sommar — vinter», i vilken de viktigaste hallarna ligger inneslutna.

Jämför sedan dessa bägge projekt, som på olika sätt har genomfört en i mycket gemensam konception,

2: DRA PRIS

»Folkspark» Av teknologerna Bernt Nyberg, Malmö, Knut Andersson, Limhamn och Karl Otto Hellman, Orsa.

Prisnämnden:

Den centralt belägna torgbildningen, »piazan», som kring sig samlar idrottsplatsen, idrottshuset, restauranten och samlingsplatsen, bör väl kunna fylla sin uppgift som anläggningens arkitektoniska centrum. Mot de olika byggnadernas förläggning kan emellertid vissa anmärkningar riktas. Sålunda är realskolans läge alltför avlägset från Ystadvägen med hänsyn till det begärda samarbetet med Augustenborgsskolan och att skolans allmänna lokaler även skall användas av allmänheten. Varmbadhusets förläggning vid Ystadvägen och vid områdets huvudtillfart är god. Däremot synes det mindre lämpligt att placera friluftsbadet så nära den störande trafiken, samtidigt som den värdefulla parkanläggningen mot Ystadvägen tages i anspråk för annat ändamål. Man kan mot förslaget rikta anmärkningen, att det över huvud saknar stora, sammanhängande parktytor.

De olika byggnaderna är i stort sett väl-lösta och ha god arkitektonisk hållning. I detalj ha de dock en del brister. Sålunda är i idrottshuset alltför många lokaler förlagda till källarvåningen. I realskolan är åtta klassrum orienterade mot nordväst och den ca 70 meter långa mittkorridoren är otrivsam. Förläggningssrummen i brandstationen borde ligga i bättre anslutning till vagnhallen.

INKÖP

»I dag röd» Av arkitekter SAR Bernt Alfreds och Erik F Dahl, Stockholm.

Prisnämnden:

Torgbildningen i nordöstra hörnet är trevligt utformad och de publika lokalerna kring densamma vackert och väl placerade. Förslagsställaren torde dock något ha felbedömt gatukorsningens betydelse i den framtida stadsbebyggelsen. Brandstationens läge med den mycket korta utfartsvägen till Ystadvägen på raksträckan mellan Köpmansgatan och Lantmannagatan är olämpligt. Varmbadhusets läge och entrén från Munkhätttegatan är för ocentralt. Bebyggelsen har väl samlats, varigenom ett stort, obebyggt område erhållits. Detta har dock splittrats genom förläggningen av tennisbanor på flera olika ställen. Parkeringsplatserna är underdimensionerade och delvis olämpligt placerade i förhållande till entréerna till idrottsplatsen. Utrymningsvägarna från idrottsplatsen är även underdimensionerade. Bostäderna för brandbefälet är belägna alltför långt ifrån brandstationen.

Som helhet uppvisar situationsplanen många vackra partier och intressanta uppslag, men koncentrationen av all bebyggelse till de östra delarna är icke helt lämplig till områdets läge i staden.

Brandstationen är i detalj väl löst och förbindelserna med idrottsplats och idrottshuset är korta och bekväma. Idrottshallens planer är intressanta och sambandet mellan foajé och restaurang-konditori är ett värdefullt uppslag.

De lokaler i skolanläggningen, som också skall utnyttjas av allmänheten, är väl avskilda från övriga skollokaler. Den på ritningen angivna delen av skoltomten, som är visad som skolgård, är för liten. —

INKÖP

»Samlingstorg» Av arkitekt SAR Sture Frölen, Stockholm med arkitekter Yusuf Ersahin och Max Flum som medhjälpare.

Prisnämnden:

De olika anläggningarna har grupperats kring ett avlångt, nordsydligt torg, som även är avsett som samlingsplats, varigenom en stor överskådlighet och en viss monumental karaktär har erhållits. Idrottshallen och särskilt varmbadhuset, som båda till stor del användas vintertid och på kvällarna, har emellertid kommit alltför långt från Ystadvägen. Prisnämnden betvivlar möjligheten att göra ett torg av föreslagen storlek och med den begränsade användningen attraktivt, särskilt som förslagsställaren icke konsekvent förlagt alla publikdragande byggnader utmed detsamma. Värmecentralen ligger alltför långt från övriga anläggningar. Trafiksystemet är oklart och ur trafiksäkerhetssynpunkt är det olämpligt att föra in bilarna på samlingstorget. Parkeringsfrågan är icke tillfredsställande löst. En av de i programmet begärda träningsplanerna saknas. Anläggningen är i detalj väl studerad och planerna är klara och rediga. De olika anläggningarna är vackert samordnade och företer goda detaljer.

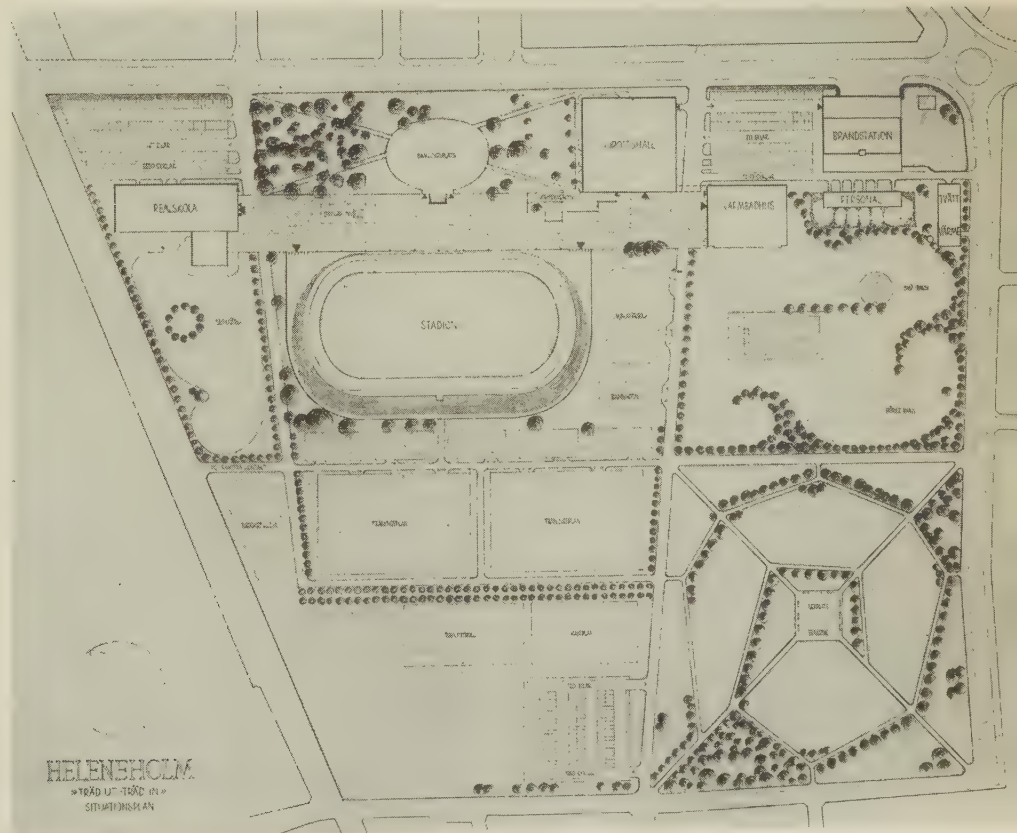
Överst: Situationsplan. Skala 1 : 5 000.

I mitten: Realskolan mot Ystadvägen. Skala 1 : 1 200.

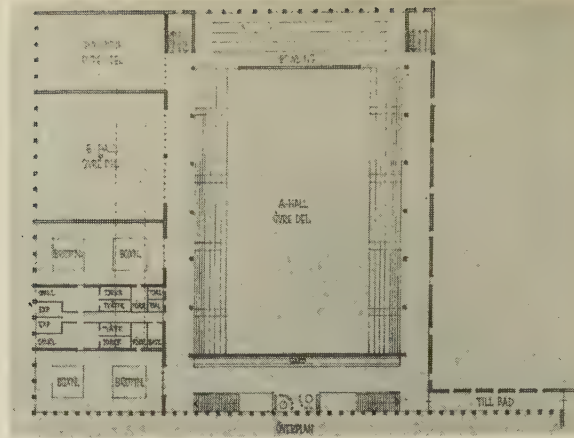
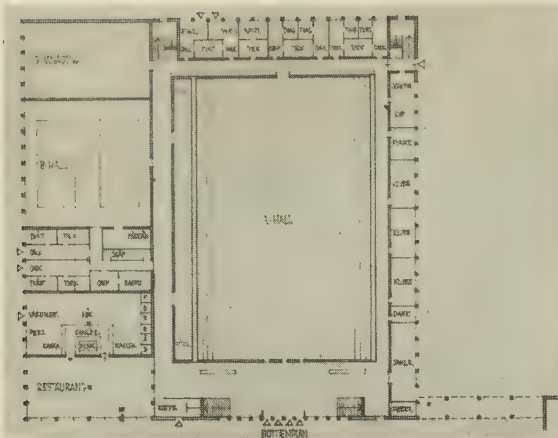

INKÖP

»Träd ut — träd in»
Av arkitekt SAR Hans Asplund, Stockholm.

Situationsplan 1 : 5 000.

Prisnämnden:

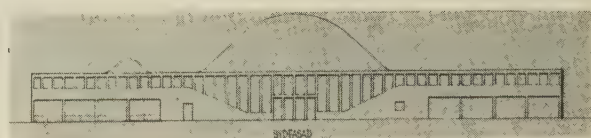
Förslaget värde ligger huvudsakligen i ett stort grepp vid situationens utformning. Samtliga publika anläggningar, sålunda icke endast realskola, idrottshall och varmbadhus, utan även samlingsplats och stadion har grupperats kring en central platsbildning. Icke minst är stadion vackert utformad och ansluten till denna. Det är dock icke angivet hur man skall förhindra insyn mellan platsbildningen och idrottsbanorna vid tävlingar. Samtliga anläggningar är lättillgängliga från Ystadvägen under det att i de södra delarna erhållits stora, okonventionellt utformade parkområden. Tillfarterna till området och parkeringsplatserna är väl lösta. Realskolans har förlagts på alltför långt avstånd från Augustenborgsskolan. Skolans placering invid järnvägen är ej heller lämplig. Brandstationens utfart direkt mot Ystadvägen är icke tillfredsställande.

Det intressanta och goda huvudgreppet i förslaget motsvaras icke av en lika förtjänstfull utformning av de skilda anläggningarna. Planlösningarna uppvisar flera väsentliga brister. Sålunda skuggas skolans aula under förmiddagen första och andra våningens klassrum. Aulan är ej heller tillräckligt avskild från skolanläggningen i övrigt, för att utan olägenhet kunna användas av allmänheten. Entrén till simhallens åskådarplatser från ett helt obelyst, 35 meter långt kapprum är icke godtagbar. Bowlingbanorna är med hänsyn till buller felaktigt förlagda utan avskärmning från A-hallen. Antal åskådarplatser till idrottsplatsen är endast 7 000 mot begärda 10 000. Tennisbanorna äro felaktigt orienterade. —

med det inköpta projektet »Träd ut — träd in», i vilket överallt råder en stark vilja att stöpa även invecklade rumskombinationer i en hel, stereometrisk enkel form. Det är ingen tvekan om att de bägge förra projekten åtminstone visar mera elegant fungerande planlösningar, men heller ingen tvekan om att det tredje ger det mera fattbara intrycket och de större möjligheterna till en samlad och samverkande exteriör miljö. Dessa termer är här tillsvidare använda i rent arkitektonisk mening, men med bortseende från den art av ytterarkitektur som har skisserats i de tre olika fallen, och som man kanske inte behöver betrakta som om den framträdde med anspråk på att vara ens i det väsentliga färdig.

Detta innebär inte, att prisnämndens detaljdommen om de olika projekten skulle i och för sig vara annat än väl motiverade — åtminstone så länge man fäster sig vid vad som yttras men inte vid vad som inte yttras. Den intresserade kan studera nämndens omdömen i deras helhet. Jag har här sökt undvika att upprepa alltför mycket ur dessa, och anser det inte nödvändigt att gå in på ett dealjerat omnämnande av de tre omtalade projekten eller de övriga.

Jag vill fästa läsarens uppmärksamhet vid första pristagarens mycket eleganta lösning av sambandet mellan idrottshallens foyer och restauranten åt ena hållet och idrottsplatsens läktare åt det andra. En verkligen imponerande prestation är också »Gröna torgets» lösning av det komplex, som här har bildats av idrottshallen och brandstationen, och den inre kommunikationen mellan dessa. Det inre sambandet

Överst: Planer av idrottshallen. Skala 1:1 200.

Därunder: Sydöfasad av idrottshallen.

Prisnämnden: stadsfullmäktiges ordförande SA Johansson, byggnadsnämndens ordförande Axel Lindskog, ordförande i drätselkammarens andra avdelning Carl Ljungbeck, gatuchef Georg Hentz, Malmö samt arkitekter SAR stadsplanechef Gunnar Lindman och stadsarkitekt Carl-Axel Stoltz, Malmö samt Bengt Gate och professor Eskil Sundahl, Stockholm.

mellan idrottshallen och varmbadhuset är perfekt; det yttre sambandet klickar däremot genom badhusets placering bakom idrottshallen, men skulle kunna vinnas på ett avgörande sätt genom en vridning av badhuset i 90° varigenom det skulle presentera sig mera inbjudande. Men en förutsättning vore att hela komplexet kunde skjutas norrut, så att passagen förbi idrottsplatsen inte spärrades. Det i sin tur skulle emellertid innebära att realskolan flyttades från det enda ställe där den är väl placerad.

Förste pristagaren har skickligt disponerat realskolans aula och bibliotek för allmänhetens tillträde. Men, men, men — detta har skett på bekostnad av inre förbindelse mellan aulan och skolans korridorer. Jag har gått till verket utan avsikt att kverulera mot prisnämnden, men kan man över huvudtaget vänta sig att efter ett grundligt studium av ett tävlingsmaterial inte få anledning till randanmärkningar i prisnämndens utlåtande? Prisnämnden har såvitt jag kan se inte fäst sig vid frånvaron av denna inre förbindelse. Har prisnämnden tänkt sig morgonbönen avskaffad i skolan?

En av nämndens anmärkningar mot »Träd ut — träd in» gäller publikens tillträde till simhallens läktare, som sker genom ett 35 meter långt, obelyst kapprum, vilket betecknas som icke godtagbart. Detta utrymme, i vilket publiken kommer in i ena änden och fördelar sig genom tre trappor på tvåren mot läktaren, är som sagt 35 meter i längd, och bredden är 5 meter. I projektet »Gröna torget» finns ett lika obelyst och på samma sätt disponerat utrymme för samma ända-

mål, som visserligen inskränker sig till 31 meter i längd men som i bredd mäter endast 4,6 meter. Detta har lämnats utan anmärkning.

I det första av de bägge påpekade fallen kan det svaras, att även ett i och för sig svårt fel av den art som det rör sig om, rimligen bör kunna avhjälpas utan att det väsentliga, dvs. genomförandet av situationsplanens idé, äventyras. I det andra fallet kan det möjligen sägas, att felet i ett av projekten inte endast är en nyans svårare än i det andra utan också närmare sammanhängande med lösningens allmänna idé.

Prisnämndens utlåtande kan emellertid diskuteras på en tredje punkt. Förste pristagaren har ensam vågat skilja friluftsbadet från varmbadhuset. Programmet föreskrev inte uttryckligen kombination av dessa bägge bad men begärde, ehuru något oklart, vissa gemensamma omklädningsutrymmen. I sitt omdöme om förstapris-projektet förbigår prisnämnden saken, men framhåller i sina allmänna omdömen fördelarna av förste pristagarens uppslag att skilja friluftsbadet från varmbadhuset. »Härigenom», säger nämnden, »kan planläggningen av området i övrigt underlättas och detta torde motivera avvikelser från programmets allmänna krav att utnyttja olika lokaler för så många kombinerade ändamål som möjligt».

Den försiktiga formuleringen här tyder på, att prisnämnden själv har känt att hela saken är tvivelaktig.

Det må vara tillåtet att säga, att det hade varit bättre, om prisnämnden hade avstått från detta tal om »programmets allmänna krav», som jag för min del inte kan finna i programmet — jag finner endast särskilda önskemål i sådan riktning på några olika punkter —, och vidgått, att förste pristagarens uppslag strider mot ett av nämnden avgivet svar på en tävlingsfråga, i vilket svar det kategoriskt förklaras att de avsedda utrymmena skall vara gemensamma. Prisnämnden kunde då ha deklarerat, att tävlingens karaktär av idétävling enligt nämndens åsikt motiverar (inte »torde motivera») en avvikelse i en sak, som i det stora sammanhanget är så relativt litet betydelsefull, och åberopat programmets *allmänna medgivande* att föreslå ändrad lokalfördelning om väsentliga fördelar kan vinnas därmed. Ännu bättre hade varit, om svaret på tävlingsfrågan inte hade avgivits i så kategorisk form.

Det är en absurd situation att ha att välja mellan att handla förnuftigt eller formellt oantastligt, men ännu mera absurd är situationen om man själv har satt sig i den.

Härmed följer några allmänna reflexioner över uppgiftens lösning.

Man har en mycket stark känsla av, att de svåra problem, som situationsplanen ger upphov till i en sådan uppgift som den föreliggande, kompliceras i mycket hög grad av de behövliga stora parkeringsplatserna. Dessa måste ligga lätt tillgängliga, och de bildar stora, döda, olustiga ytor, som har en högst fatal benägenhet att spränga sönder de intima sammanhang mellan olika byggnader, vilka till varje pris måste trollas fram. Intet enda projekt har helt lyckats övervinna denna svårighet.

Studiet av tävlingen efterlämnar det bestämda in-

trycket, att även om det är mycket svårt att åstadkomma det fasta, nära sambandet mellan de byggnader som man vill fylla med folk, och mellan dessa och stråkvägen, utan att äventyra friluftsutrymmenas tillgänglighet, så bör det likväl vara möjligt.

Den bästa placeringen synes därvid vara, från öster till väster utmed Ystadvägen: brandstationen (med utfart mot tvärgatan), idrottshall, strax bakom denna realskola med allmänhetens ingång framskjutande åt väster, därefter förplats och park framför idrottsplatsen, sedan varmbadhus. Friluftsbadet kan då placeras omedelbart söder om det sistnämnda, men det kan väl i själva verket knappast vara nödvändigt att dessa bägge bad kombineras. Restauranten ligger bra i det öppna utrymmet mellan badhus och idrottshall.

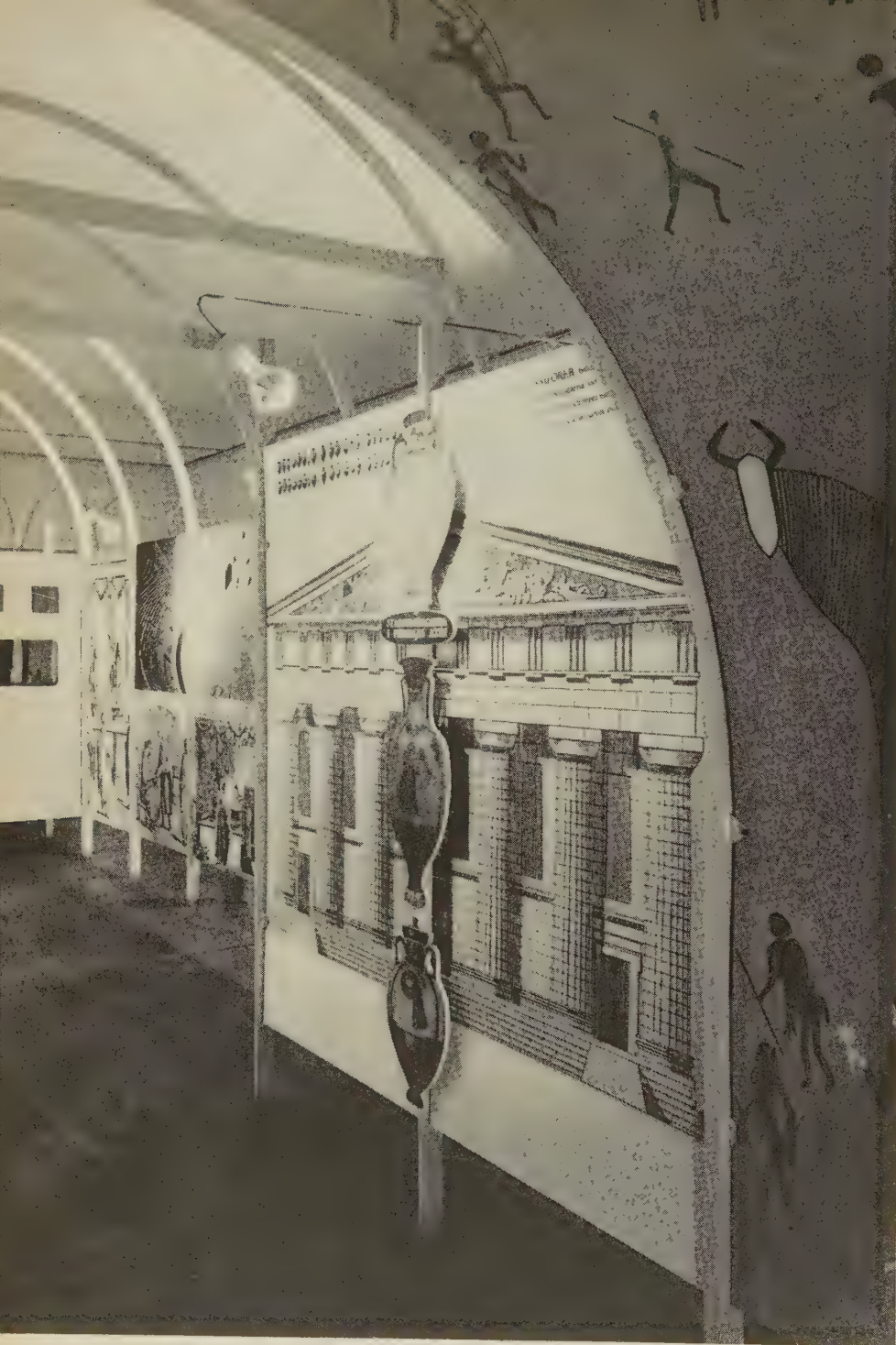
Det är tydligt, att varmbadhuset är det enda som med fördel kan placeras på den angivna platsen, vilken i själva verket antagligen är den allra bästa ur publiksynpunkt men trots detta olämplig för realskolan, som för sitt önskade samband med Augustenborgsskolan måste dragas österut, och likaså olämplig för idrottshallen, som behöver samband med brandstationen.

Man kan möjligen räkna med, att språnget mellan varmbadhuset och idrottshallen, med den rekommenderade placeringen, inte blir så stort att det på vintern kommer att verka som tomrum och isolera dem från varandra. Om man låte badhuset rycka österut, mot idrottshallen, skulle man förstöra den gamla parkens finaste del, prisnämndens ögonsten. Ett så radikalt grepp som flyttning av idrottsplatsen skulle synbarligen inte mycket underlätta det avhandlade problemets lösning men skulle, såvitt man kan se, vara till obotlig skada för dess egen tillgänglighet från Ystadvägen. Förekommande försök att flytta idrottsplatsen har inte lett till några fördelar.

Om den antydda huvuddispositionen skall kunna förenas med lätt åtkomliga parkeringsplatser, som inte verkar förstörande på sammanhanget, är det en fråga, om det inte kommer att visa sig alldeles nödvändigt att åtminstone delvis söka sig fram till starkt koncentrerade byggnadskroppar, präglade av den anda som möter i projektet »Träd ut — träd in».

Detta är en utväg, som områdets begränsande mått synas bjuda. Men fråga är, om inte en strängare, något monumental form bättre passar byggnadskomplexets art än en mera lekande, utställningsmässig form — eller borde passa bättre. Denna fråga väcker en motfråga: om vårt nutida profana folkliv förmår höja sig över den lättare men triviala förströelsens stadium. Har måhända den lättare ton, som hör till ett enstaka festligt tillfälle som en utställning, börjat anläggas utan måtta, på varje tid och plats, så att den urartar och gör både vardagen och högtiden triviala?

Hur svaret på dessa frågor än må utfalla, tror jag, att om det skall skapas något stort och helt av Heleholm, skulle en riktig gammaldags allé utmed Ystadvägen, inne på området, binda samman och göra mycket gott. Den skulle dessutom på ett välgörande sätt bilda en gräns mot den tråkiga bebyggelsen norr om Ystadvägen, men från vägen skulle den verka som en lockande portik till platsen och byggnaderna vid denna.

REKLAM UNDER 3000 ÅR

En liten uppmärksammas utställning har i höst hållits i Stockholm med Esselte som initiativtagare och värd och med fil. dr Alf Liedholm som ansvarig för idéinnehåll och material och med arkitekt SAR Hans Asplund som utställningsarkitekt.

I rapsodisk form berättade den bl. a. om primitiv bildmålning och egyptisk-assyrisk härskarpropaganda och skyltkonst, om den kyrkliga propagandan och medeltidens hantverkarskyltar och reklamtryck, om de

Vinjetten: Forntiden.

första tidningarna fram till industrialismens varu-propaganda och sekelskiftets affischkonst. I en avslutande avdelning visade Esselte prov på egen produktion av affischer, reklamtryck, paketering och dess fotoateljés insatser.

Det utställda materialet i den historiska avdelningen fram till 1800-talet var mycket enhetligt, nämligen fotokopior, i allmänhet monterade på flera centimeter tjockt underlag. Materialet från 1800-talet bestod till stor del av original, i vissa fall skyddade av glas.

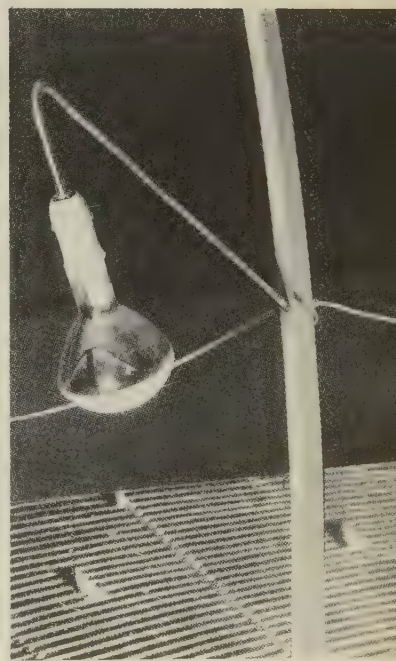
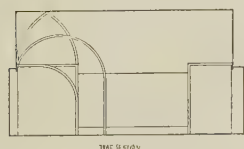
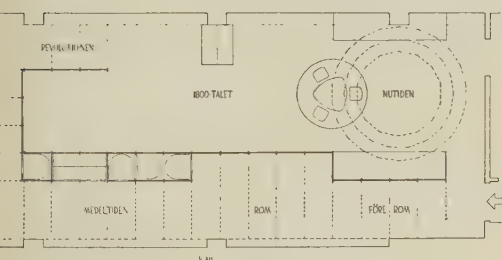

Ovan: Barocken.

Nedan t. v: plan och sektion.

I mitten: Esseltes avdelning med blick mot 1800-talet.

T. h: Belysningsdetalj.

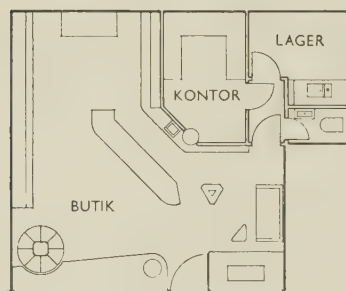

Dr Liedholm har funnit att tidsintervaller, inom de vida områden som han hänför till reklam, sammanfaller med tidsepoker som fått arkitektursymboler t. ex. gotiken och barocken. För att belysa detta samband och infoga reklamen i sin rätta miljö hade arkitekten använt sig av sådana symboler i form av arkitekturbilder, rumsantydande ribbverk och belysning som bakgrund och kuliss till det utställda materialet. Genom hela den historiska avdelningen hade denna klara deluppbyggnad genomförts med kräset val av bildmaterial och detaljer. Esseltes egen exposé, samlad

under ringar av affischer, bildade en något osovrad och därför som form kanske alltför pretentiös avslutning på utställningen.

Arrangemanget kring föremål och bilder var således påtagligt på denna utställning och kom t. o. m. i vissa delar att dominera materialet ibland kanske för att detta var tunt eller periferiskt valt men i andra delar helt medvetet. Det syntes mig dock som om arrangemanget trots dess påtaglighet ledsagade och framhävde det utställda materialet och skänkte det liv.

Arne Rudberger

På denna och några följande sidor visas fyra butiker vid station Kungsgatan, en av ändstationerna i Stockholms Tunnelbanesystem. Från gatkrysset, Kungsgatan—Sveavägen, en livligt trafikerad plats i staden, leder trappor ned till stationens entréplan. Här har byggts ett antal butiker kring biljettkioskerna med sina rulltrappor ned till tågplanet.

BOËSENS FOTOSHOP VID STATION KUNGSGATAN

Genom branschens säsongkaraktär och butikens läge vid T-banan med markant toppbelastning morgon och kväll har inredningen planerats så, att den skall fungera som snabbservice för film och tillbehörsköp, samt möjlighet till självbetjäning vid inlämning av film för framkallning och kopiering. Denna del av varusortimentet har här för placerats i disken och på vägghyllor i nära anslutning till denna. Närmast innanför entrédörren står en mindre disk för nämnda självbetjäning, utformad såsom en trekantig ljuslåda på stålrörstativ med tre infällda Perspex diffusing plastglas för negativbetraktning, skrivtyr samt nedkast till den inbyggda uppsamlingslådan. På väggen bakom denna disk har placerats en »filmorgel» med 48 pipor, vilka utformats med gamla tiders tändsticksautomater, som hängde vid alla spisar, såsom förebild.

Det »tyngre» varusortimentet, kameror, projektorer och dylikt har placerats i montrar med inbyggd belysning samt de skrymmande förstoringsapparaterna på ett i fonden fristående skyltbord. Denna

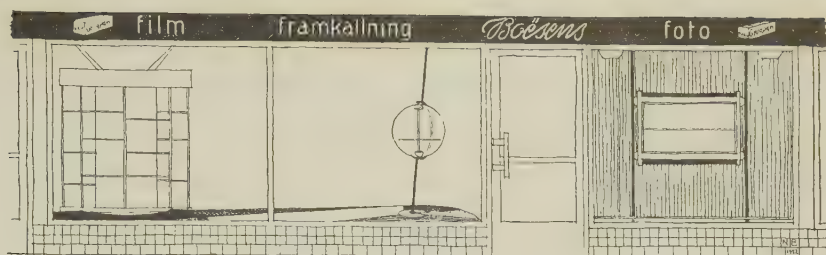
del med utställningskaraktär har dragits inåt lokalen, för att apparatkunder östörda av övriga kunder, skall kunna i lugn och ro studera och välja.

Disk, montrar och hyllor äro av teak, burna av lätta plåt- och stålrörkonstruktioner laserade i mattsvart. Golvet är samma som i biljetthallen »grå porfyr»-mosaik. Väggarna har strukits två gånger med Spredfärg direkt på putsen i ton med golvet.

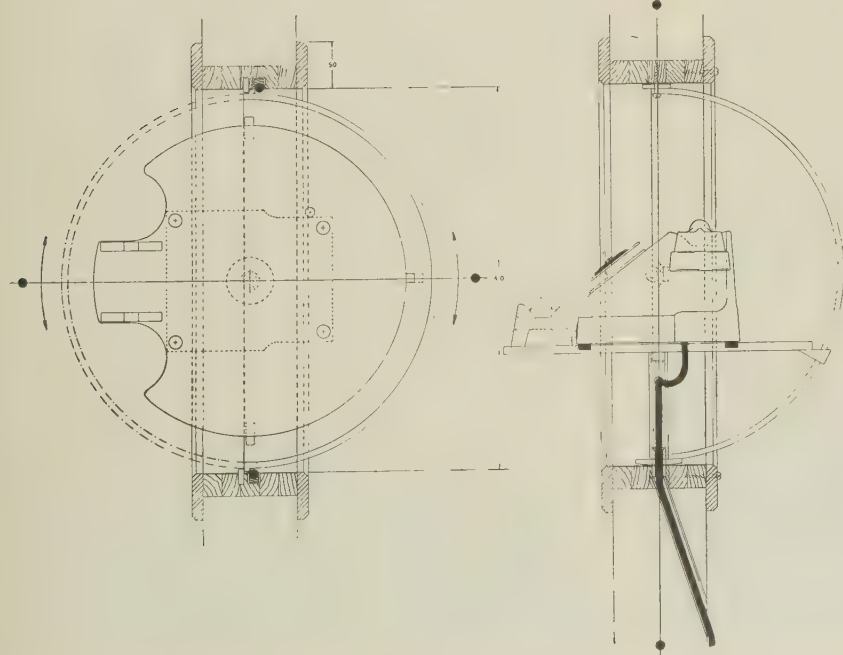
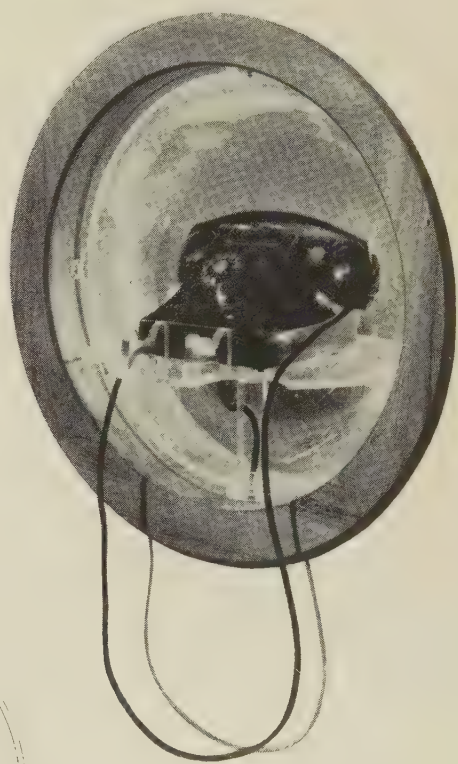
Lokalens pelare har utnyttjats till att bära en roterande 8-kantig »skyltkarusell» för förbrukningsartiklar, utförd av aluminiumplåt och Perspex plastglas. Skyltutrymme finnes dessutom i en plastglaskula, vilken tillsammans med ett bord klätt med Galonväv i sex färger tjänstgör såsom blickfång, samt av en i det mindre fönstret på två stålrör upphängd monter, med inbyggd belysning för kameror, objektiv och dylikt.

Nils Boësen

Fasad av butiken. T. v. »skyltkarusellen», i mitten plastglaskulan och t. h. upphängd monter för kameror och objektiv etc.

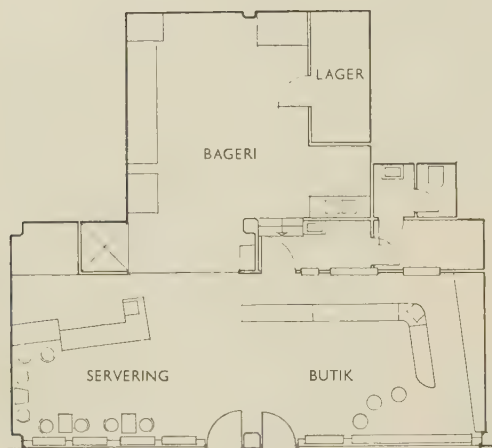
Monter för »små fina ting» av friblåst Perspex plastglas.

Svängbar telefonhylla av Perspex. Telefonen åtkomlig från både butik och kontor. Halvklotet av plastglas tjänstgör här såsom effektiv ljudisolering samtidigt som det tillåter uppsikt över butiken ifrån kontoret-lagret. Skala 1:8.

SCHUMACHERS BAGERIBUTIK VID STATION KUNGSGATAN

Utformningen av Schumachers bageri och konditori i tunnelbanestationen vid Kungsgatan har varit en mycket intressant uppgift. Man stod här inför något absolut nytt, något man tidigare inte hade den ringaste erfarenhet av här i landet. Det gällde att av en lokal med omisskännlig källarkaraktär skapa en trivsamt arbetsplats och en attraktiv försäljningslokal, att på en plats där brådskan är allenahärsande hejda människorna i rusningen från och till arbetsplatser och tåg.

Det har inte varit någon lätt uppgift, problemen har varit legio. En lokal som denna, utan förbindelse med fria luften, har t. ex. måst förses med ett väl utbyggt ventilationssystem. Takhöjden, i bageriet 3 m, i butiken 2,5 m, stod därigenom inför nödvändigheten av ytterligare sänkning för att möjliggöra jämn fördelning av den stora inkommande luftmängden, 4 500 m³ per timme. I butiken hade en sådan sänkning ur utseende- och trivselsynpunkt varit katastrofal, i bageriet illa nog. I samarbete med Theorells tekniker löstes emellertid problemet så, att taket sänktes i den del av butiken, som var avsedd för servering. Detta försänkta tak försågs sedan med infällda belysningar, och på den fruktade kompromissens grundvalar tog på detta sätt en intim och trivsamt servering gestalt, fri från konventionella, störande mellanväggar och med en för ändamålet lämplig, lagom dämpad belysning, och i försäljningsavdelningen kunde belysningsstyrkan avsevärt ökas för att ytterligare framhäva de aptitretande varor som här exponeras.

»The open face» är en av inredningsexperten ofta framförd tes. Den har också fått ligga till grund för skyltfönstrens utformning; varför begränsa skyltmöjligheterna till 2 m² när man har en lokal på 100 m² till sitt förfogande? Lösningen här har blivit frihängande montrar, liksom spetsade på från golv till tak gående rör, där varorna exponeras i lagom ögonhöjd, men där blicken ändå inte hejdas utan söker sig vidare in i lokalen till de varor som där har sin plats. Ju mindre bröstningshöjd, desto större chans att utnyttja hela lokalens skyltmöjligheter.

Den stora glasrutan mellan bageri och butik har visat sig vara en verklig publikattraktion som effektivt inverkat på kundfrekvensen. Man förmodar kanske att det skulle irritera personalen att ständigt ha åskådare, men det har i stället visat sig vara en stimulans i arbetet och en sporre att förkovra detta.

Färgerna har också gjorts med tanke på att eliminera källarprägeln; fondväggen har fått en mättad blå nyans med dragning åt grönt, vilken färg sedan återfinnes i serveringens mönstrade plastklädda vägg, golvet har lagts i gult och rött med inslag av kleinmosaik i grått. Som färglickar i den annars lugna färgställningen har sedan stolarna försetts med klarröd klädsel. Träslagen är heller inte vanliga; diskar i kelobra, väggfack och paneler i ljus guanabara. Bageriet slutligen har hållits i en glad gul ton.

Ett så stort arbete som detta har naturligtvis inte kunnat förflyta helt utan friktioner, men svårigheterna har kunnat lösas, antingen som ovan genom en kompromiss eller genom en radikal omstöpning. En särskild eloge måste ges åt Hälsovårdsnämnden och dess chef, som genom sin vidsynthet medverkat till detta bageri i underjorden. Problemet har en unik karaktär, som man visat förståelse för genom att pruta på sina annars omutliga krav.

De enda direktiv som gavs då vi erhöi detta intressanta uppdrag var att göra något nytt och originellt. Vi har haft detta för ögonen och har försökt att åtminstone till en del infria de ställda förhoppningarna. Vi har också velat stanna inför mottot att inte låta inredningen dominera, utan att skapa en praktisk och dekorativ bakgrund åt givna varor.

Till sist ett ord om arbetstakten. Efter månader av intensivt förberedelsearbete måste genom särskilda omständigheter inredningen sättas upp under två hektiska dagar och en natt. Det är kanske inte rekord, men det var en uppgift som ställde stora krav på alla medverkande. Resultatet blev dock det vi önskade: En fullt färdig butik den dag tunnelbanan invigdes.

Sten Hermansson

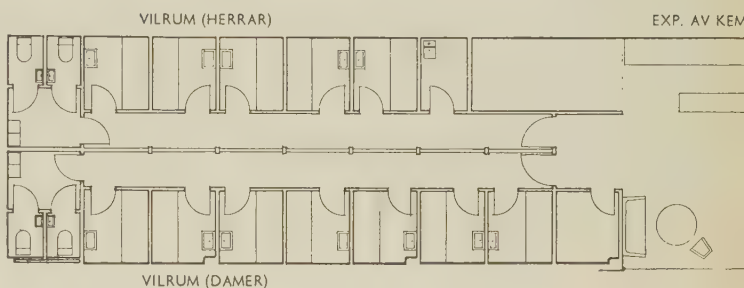

Inredningen ritad och utförd av NK-inredning. Fotos: Holmén.

SALTSJÖBADSTVÄTTEN OCH DAGHOTELLET »SIESTAN» VID STATION KUNGSGATAN

Saltsjöbadsvätten

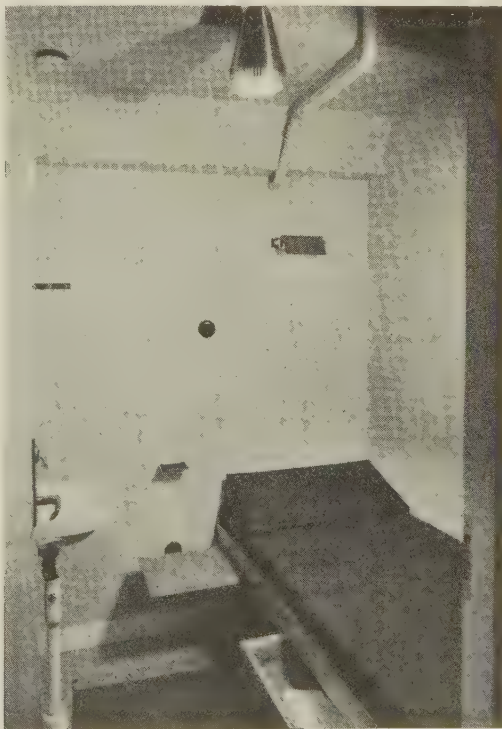
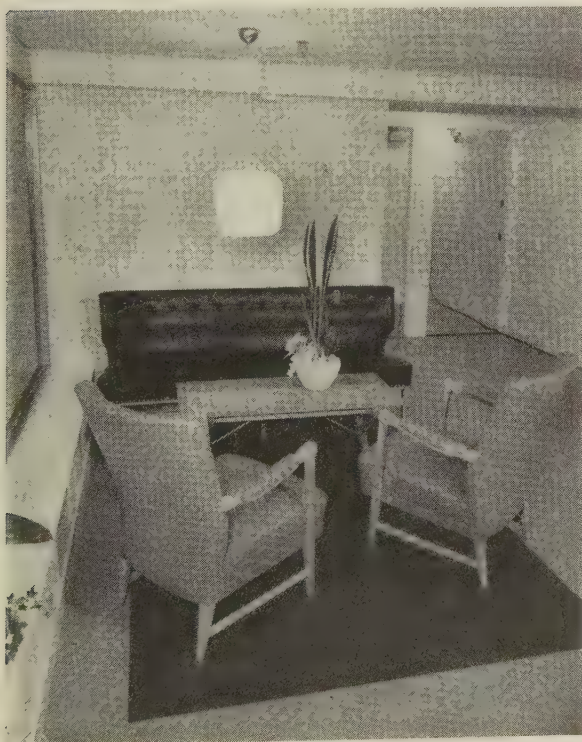
Utgångspunkterna för denna butik var att undvika allt det, som man i vanliga fall är van vid i en kemisk tvättnilämning: Ohämtade kläder från golv till tak och en dyster färgskala på väggar och snickerier. Uppdragsgivaren ville ha en ren och fräsch interiör. En soffgrupp som man kunde sitta och koppla av i, både om man är kund till Saltsjöbadsvätten och om man eventuellt väntar på ledig plats i Daghotellet. Dessutom stora uppläggnings- ytor för expediterarna och ett inbyggt förvaringsutrymme för tvättade plagg. Eftersom butiken är ett genomgångsrum valdes en enfärgad och basad rödbok på golvet. Under sittgruppen är en inskuren blå yta i samma material. Allt synligt trä är i naturfärgad och basad rödbok. För hållbarhetens skull valdes svart formica till uppläggnings- och expeditionsskivorna. De bärande metallkonstruktionerna under skyltplattan, som löper i ett med diskskivan, ha krymplackerats svarta. Socklarna äro klädda med svart gummiatta. För att skapa en avskild skylthörna uppsattes en lättmetallpersienn. Den skyddar dessutom expeditions arbetsplats för insyn. Soffan är klädd med svart plast och de båda fåtöljerna med samma material i rött. Bakom soffan är en citrongul tapet. Soffbordet har en skiva av marmor. En plastsprutad lampskärm över soffbordet och blomsterlådor i fönstret bidraga till att skapa en viss hemtrevnad. Över disken är en belysning av lysämneströr, avskärmad med plastgaller, som ger en koncentrerad arbetsbelysning och dessutom ett gott allmänljus. Dessutom finnas spotlights över de skyltade föremålen.

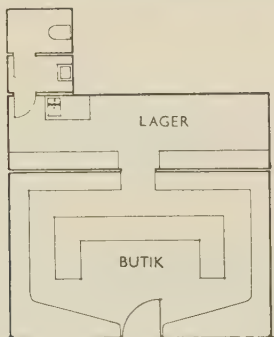

Daghotellet

I daghotellet äro hytterna uppdelade i en dam- och en herrsida. Varje hytt innehåller en brits upphängd på vägg. Madrassen är av dunlopillo som klätts med grönt plasttyg. Vid sängens huvudgärd är en utdragsskiva och vidare finnes en läsbar låda för filt etc. Å motsatta väggen ett fällbord, ett tvättställ samt diverse krokor för ytterkläder. En läslampa på väggen och en takarmatur komplettera inredningen.

Hans H Molander

Ovan: Inredningen ritad och utförd av NK-inredning. Foto: Holmén.
Nedan: Interiörspektiv. Skissförslag.

PARFYMERI ROUGE

VID STATION KUNGSGATAN

Namnet på butiken lockar lätt till att skapa en shop med vällykt och accessories för de tunnelbaneåkande damerna. Men önskemålet från uppdragsgivarens sida var snarare att efter mönster amerikansk »drugstore» på smakligast möjliga sätt skylta och sälja det sortiment, som i vanliga fall är synonymt med färghandelns. Inredningens planlösning är betingad av de speciella förhållandena i tunnelbanestationen: Lågt i tak, begränsat djup på lokalen samt överhuvudtaget synnerligen små dimensioner för en butik. Lokalen är därför snarast utformad som ett stort skyltfönster, som man lätt lockas in i då man passerar. För att trots allt göra namnet Rouge rättvisa är golvet belagt med lackröd linoleum. Diskar och skåp i naturfärgad, basad rödbok och grålackerade gavlar äro ställda på höga socklar, som klänts med svart gummitatta. De båda liksidiga skyltytorna på ömse sidor om entrédörren äro utförda av tjockt ofolierat spegelglas. De vila på grålackerade, lätta träkonstruktioner med järnkärna. De exponerade varorna ha på detta sätt det röda golvet till bakgrund. Därmed har uppnåtts en tredimensionell verkan hos de skyltade föremålen. Möjligen har man också eliminerat den skräck för tomrummet som ofta har till följd att skyltfönstren överlastas. För att dölja diverse konstruktioner vid infästningen i bröstningen och undvika att ytan under glasplattorna användes till skyltning har planteringslådor ditsatts. All belysning är indirekt och dubbelverkande: Dels ett allmänljus mot taket, dels också ett långs skåpens fasader riktat ljusflöde. Som komplettering har över skyltborden ett antal spotlights uppsatts i bärlinan. Den ursprungliga avsikten att använda maskeringsskärmar som underlag för reklamaffischer i enlighet med det reproducerade försäljningsperspektivet ansågs tyvärr olämpligt och slopades. Då ju det mesta av varorna äro av det slaget som lockar till impulsköp, har så mycket som möjligt exponerats synligt för kunden. Detta motiverar också skåpens bakåtriktade fronter. På det sättet blir övervägande delen väl belyst och överskådlig. Alla hyllorna äro av glas samt flyttbara. Skåpöverdelarna äro försedda med glasskjutdörrar. Diskarna äro typ kassettdisk med expeditionsskivor av glas. Resterande utrymme är disponerat med lådor och öppna hyllfack. Värmeledningens kamflänsrör ha täckts med svarteloxerade och perforerade plåtar av knäckt aluminium.

Hans H Molander

LONDONS NYA GENERALPLAN

Av arkitekt Otto Danneskiöld-Samsjö

Enligt 1947 års engelska stadsplanelag skall grevskapen upprätta så kallade *Development Plans*. En sådan plan för grevskapet London föreligger nu färdig. Den har publicerats i två band: *Analysis*¹ (den vanliga goda tryckstandarden, men uselt reproducerade foton) och *Statement*, den senare utgörande den officiella beskrivningen. Härtill kommer 100-tals kartor som ingen enskild person har råd att skaffa sig.

DK 711.432(421)

1943 års Londonplan, för vilken Abercrombie och Forshaw var ansvariga och som recenserades i denna tidskrifts nr 9 år 1944, var först och främst en idéplan, den gav uttryck åt vad som på lång sikt — 50 år — ansågs behövt och önskvärt. Planen kom till under kriget och bars upp av en våg optimism beträffande framtiden. Medan bomberna haglade ner drömde man om en ny stad utan bostadsbrist, utan slum, utan trängsel och med ljus och luft. Det var emellertid ingen fritt i rymden svävande dröm, utan en dröm som hade en omsorgsfullt skärskådad verklighet bakom sig. Två månader efter krigets slut antog London County Council (LCC) — med enstaka modifikationer, främst beträffande utrymmesstandarden för gröna områden — Abercrombies och Forshaws plan som vägledande för det fortsatta arbetet, dock fullt medveten om, att ett genomförande icke endast skulle komma att ta mycket lång tid, utan även förutsatte en förbättrad och framförallt positivt ny stadsplanelag. Den då gällande lagen var som de flesta stadsplanelager på den tiden huvudsakligen negativ i den meningen att den endast förmådde hindra en viss utveckling, men ej att skapa en önskad. Det saknades makt bakom orden och medel att förverkliga även rätt blygsamma förslag.

Det kom emellertid en ny lag i 1947, ungefär samtidigt som det kalla kriget bröt ut. Nu hade man de tekniska redskapen i sin hand och man hade möjligheten att företaga stora och konstruktiva ingrepp, att i verkligheten och ej endast på papperet genomföra en radikal omvandling där en sådan var behövt. Men för varje dag försämrades de ekonomiska möjligheterna att realisera även sparsamma förslag och i dag tycks situationen vara nära nog förtvivlad. Bostadsbristen är enorm — kön inom grevskapet London räknar en kvarts miljon människor — upp rustningen lägger beslag på både folk och material och dollarberoendet och exportbehovet försvårar en långsiktig planläggning.

Samtidigt ökar för varje dag det antal bostäder som på grund av ålder eller sanitära olägenheter behöver saneras. Reparationerna har ända sedan krigsutbrottet varit minimala eller obefintliga. Folkmängden har minskat något, men arbetsplatsernas antal inom stadens centrala delar har ökat, vilket lett till ökad trängsel på gatorna och överbelastning av trafikmedlen.

Av de svårigheter som 1943 års plan hade att brottnas med återstår bokstavligen alla och nya har tillkommit. Läggs här till de ändrade ekonomiska förhållandena och framförallt de ändrade psykologiska förutsättningarna för själva planerandet — entusiasmen och det under och strax efter kriget så utbredda allmänna intresset för planläggning och återuppbyggnad har tvinat bort — skulle man lätt, åtminstone sedd från vår rationella horisont, kunna tänka sig att den nya generalplanen skulle vara en pessimistisk kompromiss mellan de Abercrombieska idealerna och dagens ekonomiska perspektivlöshet. Det är den emellertid inte!

Alla de principer som gjorde 1943 års plan internationellt berömd och som accepterades av planläggningsmyndigheterna redan 1945 har vidhållits och de ändringar som gjorts är i stort sett endast sådana ändringar som oundvikligen måste företas när man omsätter en långsiktig översiktsplan till en kortsiktig och mera detaljerad plan. Trots dagens kalla verklighet har man icke velat frånga vad man på lång sikt har ansett önskvärt, man har icke velat ändra målsättningen därför att den blivit svårare att förverkliga.

För den som följt händelserna under tiden mellan de två planerna är denna ståndpunkt icke så svår att förstå. Boendetäthetsfrågan kan tjäna som exempel. Det dröjde icke länge innan ett flertal lokalförvaltningar protesterade mot Abercrombies boendetäthetsförslag, icke därför att de åsatta normerna var för låga, utan därför att de enligt deras åsikt satts för höga! Man ville icke ha så mycket folk, man ville framförallt icke ha för många hyreshus utan flera grönområden och större rymlighet överhuvudtaget. Och varje gång LCC under de senare åren har expro-

¹ *Administrative County of London: Development Plan 1951, Analysis* London County Council, 1951. 30 s.
Administrative County of London: Development Plan 1951, Statement London County Council 1951. 15 s.

prierat mark för högbebyggelse har protesterna strömmat in. Även om intresset för planläggning svalnat eller rentav på många håll helt försvunnit, så har tydligen den av Abercrombie formulerade målsättningen slagit djupa rötter hos allmänheten. Man vill icke kompromissa bort den trots bostadskö och trängsel.

Detta är, enligt undertecknads åsikt, en förnämlig inställning och vad som är viktigare, den enda verkligt hållbara. Den nya generalplanen, som skall fastställas och som avser de kommande 20 åren, är nämligen en mycket konkret plan. (Jag använder avsiktligt icke ordet realistisk, då detta ord är mångtydigt och som så många andra lidit under den allmänna ordinflationen). Den är konkret därigenom att man sett problemen kallt och nyktert i ögat och har haft en klar blick för de ofantliga svårigheter som planens genomförande kommer att möta, såväl tekniska som legala och ekonomiska.

Någon anledning till optimism finns det inte just nu och kanske ännu mindre nu än för ett år sedan då planen färdigställdes. Planens genomförande förutsätter framförallt tre viktiga ting: Ökade statliga (och kommunala) investeringar, förbättrad lagstiftning och en koordinering av utvecklingen inom hela

Londonregionen. Grevskapet London, som ju endast utgör den centrala och mindre delen av Stor-London är i sig självt — liksom Stockholm stad — icke en naturlig planläggningsenhet.

Om upprustningen intensifieras kommer detta utan tvekan att medföra en svagare civilekonomi och ringa eller inga möjligheter alls för ökade statliga investeringar i bostäder, skolor, trafikmedel m. m., investeringar som är absolut nödvändiga för planförslagets genomförande. Avsaknaden av ett klart formulerat och långsiktigt program är också en negativ post och utsiktarna att få ett sådant ter sig under nuvarande politiska förhållanden i England ej särskilt ljusa.

1947 års engelska stadsplaner är ett mycket maktfullt instrument, men har visat sig även ha allvarliga brister. LCC saknar möjlighet att påverka förhållandena utanför sina snäva administrativa gränser och även om ett tydligen gott samarbete har förekommit, så räcker detta ej.

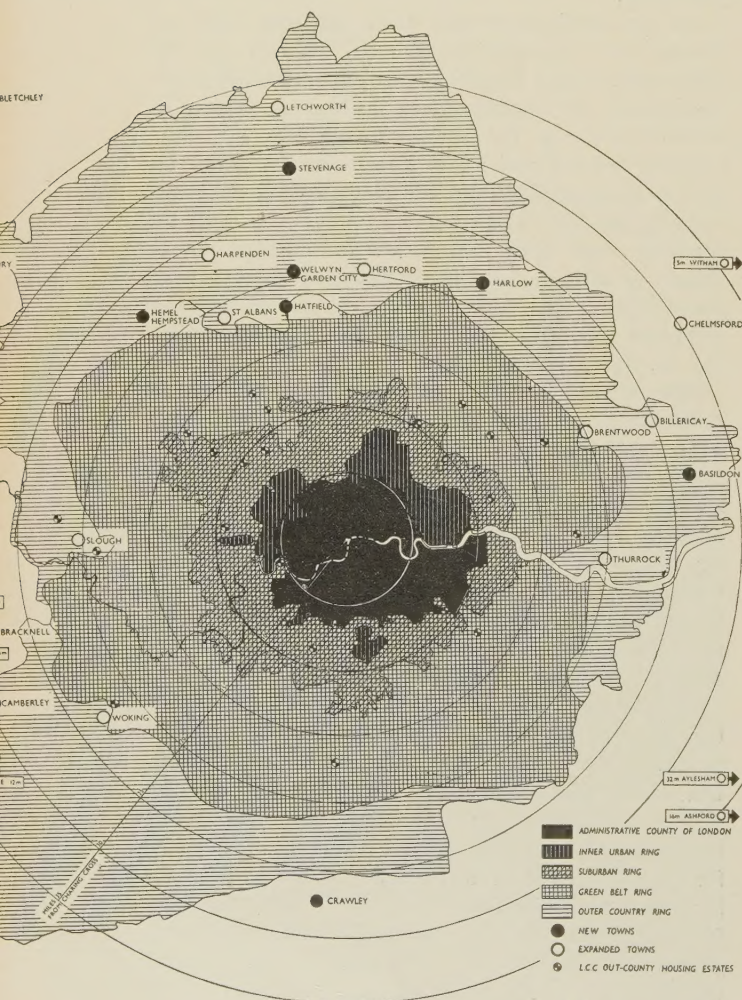
Den nya planen förutsätter helt framt — den följer här goda engelska planeringstraditioner — en ny lagstiftning som kan lösa de interkommunala problemen, ty den är en tvingande nödvändighet om den av staten officiellt accepterade decentraliseringspolitiken skall kunna genomföras.

Generalplanen räknar med att under 20-årsperioden 1951—71 behöver 380 000 människor flytta ut från grevskapet. Av dessa kan LCC på egen mark inom granngrevskapen bereda plats för endast 69 000. De resterande 311 000 (76 000 under de närmaste 5 åren) måste alltså beredas plats på annat håll.

De nya städerna som rönt starkt motstånd i början (*Silkingrad*) har nu helt accepterats. Vinden har vänt sig och nu kritiserar regeringen för att de utbyggs i alltför långsam takt. De kan emellertid endast lösa en ringa del av decentraliseringsproblemet. De utflyttande måste beredas plats i redan existerande städer och i Abercrombies regionplan (Greater London Plan 1944) räknas med att de nya städerna endast kan ta emot en tredjedel av hela Stor-Londons decentraliseringsbehov.

Här uppstår nya och svårlösta problem. Bristen på regional myndighet som kan leda utvecklingen riskerar att helt äventyra en rationell lösning och kommittéer och betänkanden till trots har ännu inget gjorts. Den under diskussion varande Town Development Bill kan emellertid komma att framtvinga ett ställningstagande. Den är avsedd att finansiellt hjälpa ett begränsat antal städer till en snabb och mycket kraftig expansion (för att kunna ta emot överskottsbefolkning från storstäderna) men i förslaget sägs inget om vilka städer det gäller eller enligt vilka principer de skall utväljas.

Att flytta enbart folk skulle endast öka trafiksvårigheterna och försämra ekonomin för ännu fler. Arbetsplatserna måste följa med. I denna fråga har emellertid Board of Trade, som kontrollerar all nyetablering av industri och mera betydande expansion av existerande företag lagt hinder i vägen genom att föra en politik som i många fall gått stick i stäv mot decentraliseringspolitiken. Om icke företagen, som på grund av bristande expansionsmöjligheter i stor utsträckning är beredda att flytta, skaffas plats så

väl i de nya städerna som i de för expansionen avsedda redan existerande städerna, finns det all risk att nya sovstäder blir resultatet. Det finns ett annat allvarligt hinder för en decentralisering av företag. I otaliga fall har LCC lyckats förmå ett företag att flytta utanför grevskapet för att sedan endast finna att ett nytt flyttar in på det gamlas tomt. Någon möjlighet att hindra denna utveckling finns ej för närvarande. Här behövs en lagstiftning som även ger — i detta fall LCC — förbättrade ekonomiska möjligheter att stödja en utflyttning av företag. Hela generalplaneförslaget bygger på ett genomförande av decentraliseringspolitiken och en snabb lösning är av nöden om icke stora delar av planen skall stanna på papperet.

Med detta, samt bristande ekonomi och otillräcklig lagstiftning, som bakgrund måste planen vara »realistisk», inte sant? Nej, det är den ingalunda, ty om LCC böjde sig för sin egen — högst naturliga — oförmåga att självt lösa dessa problem och för det faktum att de ännu är olösta, skulle hela decentraliseringspolitiken behöva överges och målsättningen överhuvudtaget totalt kastas om, och därtill har varken LCC eller någon annan stadsplanmyndighet varken mandat, mod, ej heller önskan. I stället väljer man att genom en tekniskt klar relatering av problemen och behoven ytterligare driva på lagstiftarna. Denna attityd, som avspeglar den vanliga människans inställning till vardagens problem är nog mera i överensstämmelse med verkligheten än den kortsiktiga och teoretiskt betonade kompromissattityd som är så allmänt utbredd på våra breddgrader.

Som redan nämnts har man hållit fast vid principerna från Abercrombies plan, såväl beträffande grannskapsplaneringen som boendetäthet, enklaver och grönbälte. Vid behandlingen av Abercrombies plan (1945) beslöts att som ett första mål söka uppnå gröna områden — där sådana nu är otillräckliga — i en omfattning motsvarande en hektar per 1 000 invånare i stället för de ursprungligen föreslagna 1,6 hektar, alltså en allvarlig sänkning av standarden. Att emellertid även denna kan vara svår att uppnå framgår därav, att dess genomförande i det nya planförslaget kommer att dra en expropriationskostnad av 45 milj. kr.

Kommunikationsförslagen utgör ett kapitel för sig, och ett mycket sorgligt sådant. Alla kritiker är överens om att de förslag till ändringar som nu framlagts — smärre gatuändringar och en mängd trafikmaskiner samt enstaka förbättringar av de allmänna kommunikationerna — är ineffektiva och otillräckliga och ej ens tar sikte på en långsiktig lösning av problemen i stort. Även om »gatuförbättringarna» genomförs — det totala behovet av dessa skulle dra en samlad kostnad av 4 350 milj. kr — kommer trängseln icke att försvinna utan den kan rentav komma att ökas om bilbeståndet växer. Kritikerna är även ense om att ansvaret för denna fruktansvärda lucka i planen till övervägande del vilar hos kommunikationsministern, som hitintills vägrat ta ställning till det Abercrombieska förslaget. Eftersom den nuvarande planen lag-enligt måste revideras om 5 år, kan man kanske hoppas på ett uppvaknande i kommunikationsdeparte-

mentet till dess, men perspektivet är allt annat än uppmuntrande.

Det finns god anledning att även för framtiden följa utvecklingen i London och då kanske främst på det regionala området, där det mesta återstår att göra. Verkligheten i England är idag hårdare och fattigare än i de flesta andra europeiska länder, utsikten till en ljusare framtid mera avlägsen, men detta till trots håller man segt och envist fast vid det mål man har satt sig: Att skapa de bästa möjliga levnadsvillkor ej endast för dagen, utan för kommande generationer. Man vill ha framtiden framför sig och icke varken i nuet eller bakom sig.

I det följande lämnas några data från såväl förundersökningarna som förslag.

Grevskapet har för närvarande ca 3,3 milj. invånare och kan enligt planen rymma ca 3,2 milj., men då detta förutsätter ökad boendetäthet inom många nu bebyggda områden har siffran huvudsakligen teoretiskt intresse.

Under de senaste åren har årligen en halv miljon människor flyttat in i grevskapet och lika många ut.

Decentraliseringsbehovet är för första 5-årsperioden 145 000 och för hela 20-årsperioden 380 000 personer.

De av Abercrombie föreslagna boendetäthetsnormerna har bibehållits. Smärre justeringar har dock gjorts beträffande gränserna mellan de olika områdena.

Marks ianspråktagande för allmänna byggnader, undervisning, sjukhus, gator, grönområden m. m. medför ett behov av bostäder för 177 000 personer. Härtill kommer 305 000 som genom ändrade krav på standard betr. själva bostadsområdena kommer att behöva flytta.

Omkring 2,5 milj. människor har sina arbetsplatser inom planområdet och av dessa arbetare omkring en miljon inom den centrala delen (Westminster, Holborne, Finsbury och City). Troligen bor en miljon av de som arbetar inom grevskapet utanför detta.

1938 fanns det ca 7 000 *pubs* inom grevskapet, motsvarande genomsnittligt en för varje 800 personer (i Westminster 1:350).

Privatbilar, taxis och motorcyklar svarar för 49 % av totaltrafiken på gatorna, kommersiella fordon för 35 % och kollektiva trafikmedel för 15 %.

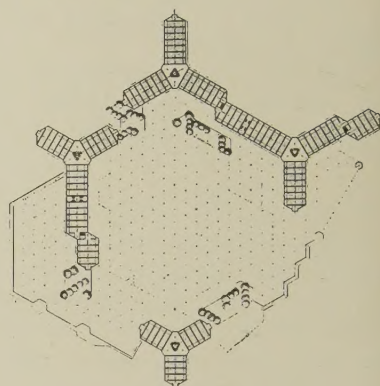
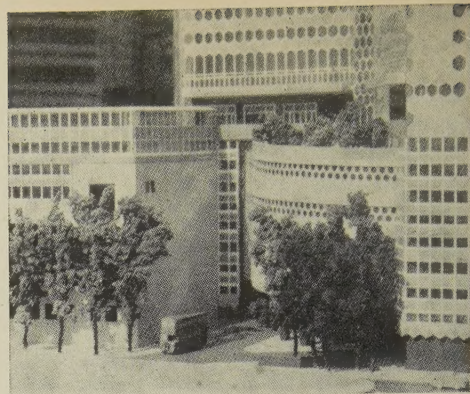
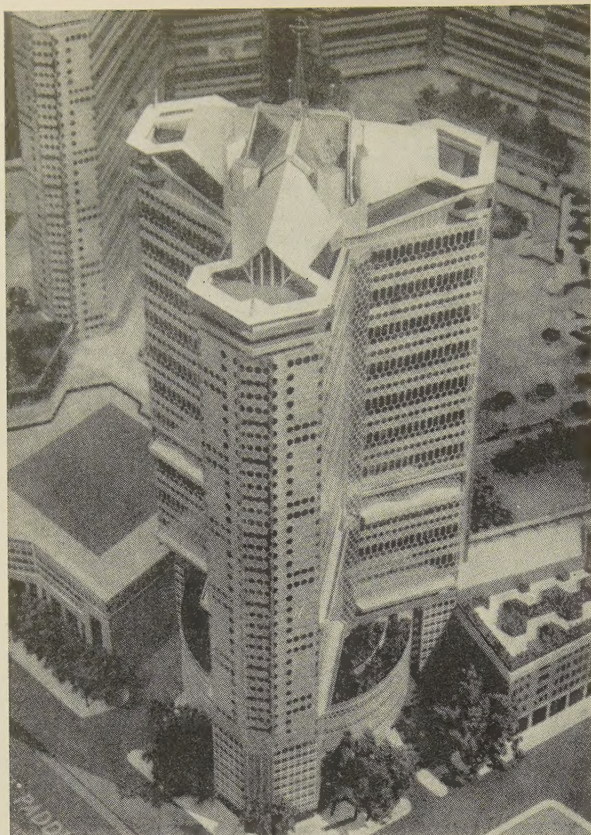
Hyde Park Corner hade 1949 en 12-timmars trafikmängd av 67 500 fordon och tidsförlusten har här beräknats till 900 fordonstimmar per dag eller samma siffra som för Piccadilly Circus (44 000 fordon).

De totala investeringskostnaderna för planens genomförande uppgår till 8 000 milj. kr eller genomsnittligt 400 milj. per år och 125 kr per inv. och år. För första femårsperioden är kapitalbehovet 2 500 mil. kr. De totala kostnaderna är fördelade på följande sätt.

	milj. kr
Undervisning och hälsovård	2 260
Bostäder	3 938
Gröna områden	136
Planläggningsåtgärder	240
Gatuarbeten	1 170
Avlopp	252
Övrigt	4
Summa	8 000

Dessa kostnader anser sig LCC kunna klara, men räknar med en närmare angiven skattehöjning.

Enligt Stockholms stads generalplan uppgår investeringsbehovet i Stockholm under den närmaste 10-årsperioden till mer än dubbelt så mycket, eller ca 260 kr per inv. och år! Och då har ej, som i London, byggnadskostnaderna för bostadshus medräknats.

High Paddington av ark. Sergei Kadleigh.
Utg. av *The Architect & Building News*,
London 1952. 7 sh 6 d.

»High Paddington» är ett storstilat projekt till en oanständigt hård exploatering för bostadsändamål av ett godsstationsområde invid Paddington Station, inte långt från Marble Arch Corner i London. Arkitekten Sergei Kadleigh, ARIBA, har från kommunalt håll haft stöd i sin strävan att skapa bostäder för 8 000 personer utan att behöva utnyttja nya områden av Storbritanniens dyrbara jordbruksmark, som ju de nya städerna tar så hårt på. Om bara förslaget visat upp en massa smålägenheter med eller utan kollektiv service, eller kanske bara kontor, skulle man trott på det, men här förutsätter man att det gäller familjebostäder. Lägenheterna är lösta i två plan med korridorer i var tredje våning i tillhopa 30 våningsplan. De stjärnformiga byggnaderna står på en gemensam pelarburen bas i 10 våningar med kontor, lager, garage, butiker, godsstation för järnväg, d:o för längtradare osv. (Vilket härligt bombmål!) Normallägenheten anges till 4 rum. Stora balkonger på båda sidor skall ersätta engelsmannens traditionella »front- and backgarden». På taket två skolor, ett sjukhus och en kyrka, givetvis.

Som bostadsmiljö för barn tror man ju betydligt mer på the new towns eller på gamla towns eller t. o. m. på slumareas. Den som vill studera ett elegant och djärvt fantasiprojekt långt borta från hemtam tegelarkitektur lägger dock inte ut 7 ½ shillings förgäves.

Bertil Hultén